

LEFKE AVRUPA ÜNİVERSİTESİ LİSANSÜSTÜ EĞİTİM,
ÖĞRETİM VE ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ
SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**OKUL ÖNCESİ DÖNEMDE EBEVEYN STRESİ
VE ALGILANAN SOSYAL DESTEK
ARASINDAKİ İLİŞKİNİN
DEĞERLENDİRİLMESİ:
KKTC'DE BİR ARAŞTIRMA**

Gül ŞAHİN

DANIŞMAN

Prof.Dr. Şengül HABLEMİTOĞLU

LEFKE, 2020

LEFKE AVRUPA ÜNİVERSİTESİ LİSANSÜSTÜ EĞİTİM,
ÖĞRETİM VE ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ
SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**OKUL ÖNCESİ DÖNEMDE EBEVEYN STRESİ
VE ALGILANAN SOSYAL DESTEK
ARASINDAKİ İLİŞKİNİN
DEĞERLENDİRİLMESİ:
KKTC'DE BİR ARAŞTIRMA**

Gül ŞAHİN

DANIŞMAN

Prof.Dr. Şengül HABLEMİTOĞLU

LEFKE, 2020

LEFKE AVRUPA ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ÖĞRETİM VE ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ
SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI

Lefke Avrupa Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Araştırma Enstitüsü Yüksek Lisans Öğrencisi Gül ŞAHİN'in “Okul Öncesi Dönemde Ebeveyn Stresi Ve Algılanan Sosyal Destek Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi: Kktc’de Bir Araştırma” başlıklı tez çalışması, __.__. 2020 tarihinde savunulmuş ve jüri üyeleri tarafından başarılı bulunmuştur.

Jüri Üyeleri

.....
Lefke Avrupa Üniversitesi _____

Prof. Dr. Şengül HABLEMİTOĞLU (Danışman)
Lefke Avrupa Üniversitesi _____

.....
..... Üniversitesi _____

Prof. Dr. Özgür Cemal ÖZERDEM
Lisansüstü Eğitim Öğretim ve
Araştırma Enstitüsü Müdürü

ÖZET

Bu araştırma KKTC'nin Lefke ilçesinde yaşayan okul öncesi dönemde çocuğu olan ailelerin ebeveyn stresi ile algıladıkları sosyal destek arasındaki ilişkiyi yordayan sosyal ve bireysel değişkenleri açıklamak ve elde edilen bulgular ışığında sosyal hizmetin çevresi içerisinde birey yaklaşımına dayanan sistem kuramı bağlamında çözüm önerileri geliştirmek amacıyla yapılmıştır. Örneklemi KKTC'nin Güneybatısında yer alan Lefke'de yaşayan 147 ebeveynin oluşturduğu bu araştırmanın verileri araştırmacı tarafından oluşturulan "Kişisel Bilgi Formu", Kaymak Özmen ve Özmen (2012) tarafından geliştirilen "Anne Baba Stres Ölçeği" ve orijinali Zimet vd. (1988) tarafından geliştirilen, Eker ve Arkar (1995) tarafından Türkçeye uyarlanan "Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği" kullanılarak toplanmıştır. Araştırmaya katılan ebeveynlerin ebeveynlik stres düzeylerinin düşük (30,13), algılanan sosyal desteklerinin ise yüksek (57,74) olduğu belirlenmiştir. Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği'nin alt boyutlarına ilişkin değerlendirmeler incelendiğinde; Arkadaşlar alt boyutunun genel ortalaması 19,00'dur. Aile alt boyutu ile en yüksek (20,69) ortalama puanı alırken; Özel Bir İnsan alt boyutu en düşük (18,04) ortalama puanı almıştır. Bu durum araştırmaya katılan ebeveynlerin aile kaynaklı sosyal destek algılarının, özel bir insan kaynaklı sosyal destek algılarından daha yüksek olduğu anlamına gelmektedir.

Araştırmanın hipotezlerinin sınanması sonucunda ebeveynin cinsiyeti, çocuğun cinsiyeti, medeni durum değişkenlerinin ebeveyn stresi üzerinde etkili olduğu saptanırken, eğitim düzeyi, eşin eğitim düzeyi, gelir durumu ve evlilik süresi değişkenlerinin ebeveyn stresi üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark yaratmadığı saptanmıştır.

Ebeveyn stresi ile algılanan sosyal destek arasında istatistiksel olarak anlamlı, negatif ve orta derecede kuvvetli bir ilişki olduğu saptanmıştır ($r=-0,491$, $p < ,01$). Buna göre ebeveynlerin sosyal destekleri azaldıkça ebeveyn stresi düzeyleri artmaktadır. Ebeveyn stresi ile Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği'nin alt boyutları arasında ise, zaman yine aynı şekilde anlamlı, negatif ve orta derecede kuvvetli ilişkiler olduğu görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Okul Öncesi Dönem, Ebeveyn, Ebeveyn Stresi, Algılanan Sosyal Destek

ABSTRACT

This research was conducted to explain the social and individual variables predicting the relationship between parents' stress and perceived social support of families with children in the Lefke district of TRNC, and to develop solutions in the context of system theory based on the approach of the individual within the context of the social work. The data of this research, whose sample was composed of 147 parents living in Lefke, in the Southwest of the TRNC, was created by the researcher, "Personal Information Form", Kaymak Özmen and Özmen (2012), "Parent Stress Scale" and the original Zimet et al. (1988) and adapted to Turkish by Eker and Arkar (1995), it was collected using the "Multidimensional Perceived Social Support Scale". It was determined that the parental stress levels of the parents who participated in the study were low (30.13) and perceived social supports were high (57.74). When the evaluations regarding the sub-dimensions of the Multidimensional Perceived Social Support Scale are examined; The overall average of the Friends sub-dimension is 19.00. While receiving the highest (20.69) average score with the family sub-dimension; A Special Human sub-dimension received the lowest (18.04) average score. This means that the parents who participated in the research had higher perceptions of social support from their family than their perceptions of social support from a special person.

As a result of testing the hypotheses of the research, it was determined that variables of parental gender, child's gender, marital status were effective on parental stress, whereas the level of education, spouse's educational level, income status and marriage duration did not make a statistically significant difference on parental stress.

A statistically significant, negative and moderately strong relationship was found between parental stress and perceived social support ($r = -0.491$, $p < .01$). Accordingly, as parents' social support decreases, parental stress levels increase. It is seen that there are meaningful, negative and moderately strong relationships between parents' stress and subdimensions of the Multidimensional Perceived Social Support Scale.

Keywords: Preschool Period, Parent, Parental Stress, Perceived Social Support.

ÖNSÖZ

Başta tez çalışmamın her aşamasında değerli düşüncelerini ve akademik tecrübesini aktararak bu tezin yazılmasında en büyük pay sahibi olan tez danışmanım Prof. Dr. Şengül HABLEMİTOĞLU'na kıymetli zamanını bana ayırdığı için sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Tezimin veri analizi kısmında ne zaman ihtiyaç duysam yardımını esirgemeyen kıymetli hocam Dr. Öğr. Gör. Aydın MERİÇ'e,

Tüm eğitim hayatımda en büyük paya sahip olan kıymetli annem Döndü ŞAHİN'e,

Son olarak tez dönemimin her aşamasında desteğini esirgemeyen, hep yanımda olan Barış KEÇECİ'ye en içten şükranlarımı sunarım.

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1: GİRİŞ	1
1.1. Ebeveyn Stresi Kavramı.....	2
1.1.1. Ebeveynlik stresinin kaynakları	3
1.1.2. Kuramsal çerçevede ebeveyn stresi.....	3
1.1.2.1. Ebeveyn stres modeli	4
1.1.2.2. Aile stresi modeli (family stress model [fsm])	5
1.1.3. Ebeveyn stresinin anne-baba çocuk ilişkisine etkileri	5
1.1.3.1. Ebeveyn-okul öncesi çocuk ilişkisi ve ebeveynin okul öncesi stresi ..	7
1.2. Sosyal Destek Kavramı ve Tanımı	9
1.2.1. Sosyal destek ve etkileri.....	9
1.2.2. Sosyal destek kaynakları.....	10
1.2.3. Sosyal destek türleri.....	11
1.2.3.1. Maddi/araçsal destek.....	11
1.2.3.2. Duygusal destek.....	11
1.2.3.3. Zihinsel/bilişsel destek	11
1.2.4. Sosyal desteğin ebeveyn stresi ile ilişkisi	12
1.2.4.1. Tampon etkisi modeli	12
1.2.4.2. Temel etki modeli	12
BÖLÜM 2: KAYNAK ARAŞTIRMASI.....	13
BÖLÜM 3: MATERYAL VE YÖNTEM.....	18
3.1. Araştırmanın Problemi	18
3.2. Araştırmanın Amacı	19
3.3. Araştırmanın Önemi	19
3.4. Araştırmanın Varsayımları	20
3.5. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	21
3.6. Araştırmanın Modeli	22
3.7. Evren ve Örneklem.....	22
3.8. Veri Toplama Araçları.....	23
3.8.1. Kişisel bilgi formu	23
3.8.2. Anne baba stres ölçeği	24
3.8.3. Çok boyutlu algılanan sosyal destek ölçeği	24
3.9. Verilerin Analizi	25
BÖLÜM 4: BULGULAR	26
4.1. Araştırmaya Katılan Ebeveynleri Tanıtıcı Bilgi	26
4.2. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin Anne Baba Stres Ölçeğine İlişkin Değerlendirmelerine Göre Dağılımı	29
4.3. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği'ne İlişkin Değerlendirmelerine Göre Dağılımı	32
4.4. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin Anne Baba Stres Ölçeği'ne İlişkin Değerlendirmelerinin Ortalama Puanları	36
4.5. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği'ne İlişkin Değerlendirmelerinin Ortalama Puanları	37
4.6. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin Ölçeklere Verdikleri Yanıtların Genel Ortalaması.....	39
4.7. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin Ölçeklere İlişkin Değerlendirmelerinin Cinsiyet Değişkenine Göre İrdelenmesi.....	40
4.8. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin Ölçeklere İlişkin Değerlendirmelerinin Çocuğun Cinsiyeti Değişkenine Göre İrdelenmesi.....	41

4.9. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin Ölçeklere İlişkin Değerlendirmelerinin Medeni Durum Değişkenine Göre İrdelenmesi.....	42
4.10. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin Ölçeklere İlişkin Değerlendirmelerinin Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre İrdelenmesi.....	44
4.11. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin Ölçeklere İlişkin Değerlendirmelerinin Eşin Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre İrdelenmesi.....	46
4.12. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin Ölçeklere İlişkin Değerlendirmelerinin Gelir Durumu Değişkenine Göre İrdelenmesi.....	48
4.13. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin Ölçeklere İlişkin Değerlendirmelerinin Evlilik Süresi Değişkenine Göre İrdelenmesi.....	50
4.14. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin Ebeveynlik Stresi Ve Sosyal Destek Algısı Arasındaki İlişkinin İrdelenmesi.....	51
BÖLÜM 5: TARTIşMA.....	53
BÖLÜM 6: SONUÇ VE ÖNERİLER.....	56
KAYNAKÇA.....	63

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 3.1 Araştırmanın Varsayımları.....	20
Tablo 3.2. Ölçeklerin güvenirlik analizi (n=147)	25
Tablo 4.1. Araştırmaya katılan ebeveynlerin demografik özelliklerine göre dağılımı (n=147).....	28
Tablo 4.2. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin Anne Baba Stres Ölçeği'ne İlişkin Değerlendirmelerine Göre Dağılımı (n=147).....	31
Tablo 4.3. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği'ne İlişkin Değerlendirmelerine Göre Dağılımı (n=147).....	35
Tablo 4.4. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin Anne Baba Stres Ölçeği'ne İlişkin Değerlendirmelerinin Ortalama Puanları	36
Tablo 4.5. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği'ne İlişkin Değerlendirmelerinin Ortalama Puanları	38
Tablo 4.6. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin Ölçeklere Verdikleri Yanıtların Genel Ortalaması	39
Tablo 4.7. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin Ölçeklere İlişkin Değerlendirmelerinin Cinsiyet Değişkenine Göre İrdelenmesi Mann-Whitney U Testi Analizi (n=147)	40
Tablo 4.8. Ebeveynlerin Ölçeklere İlişkin Değerlendirmelerinin Çocuğun Cinsiyeti Değişkenine Göre İrdelenmesi Mann-Whitney U Testi Analiz Tablosu (n=147)	42
Tablo 4.9. Ebeveynlerin Ölçeklere İlişkin Değerlendirmelerinin Medeni Durum Değişkenine Göre İrdelenmesi Kruskal Wallis Analizi (n=147)	43
Tablo 4.10. Ebeveynlerin Ölçeklere İlişkin Değerlendirmelerinin Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre İrdelenmesi Kruskal Wallis Analizi (n=147)	45
Tablo 4.11. Ebeveynlerin Ölçeklere İlişkin Değerlendirmelerinin Eşin Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre İrdelenmesi Kruskal Wallis Analizi (n=147)	47
Tablo 4.12. Ebeveynlerin Ölçeklere İlişkin Değerlendirmelerinin Gelir Durumu Değişkenine Göre İrdelenmesi Kruskal Wallis Analizi (n=147)	49
Tablo 4.13. Ebeveynlerin Ölçeklere İlişkin Değerlendirmelerinin Evlilik Süresi Değişkenine Göre İrdelenmesi Kruskal Wallis Analizi (n=147)	51
Tablo 4.14. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin Ebeveynlik Stresi Ve Sosyal Destek Algısı Arasındaki İlişki	52
Tablo 5.1. Araştırmanın Varsayımları ve Sonuçları	57

KISALTMALAR LİSTESİ

ABSÖ: Anne Baba Stres Ölçeği

ÇBASDÖ: Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği

FSM: Family Stress Model

BÖLÜM 1: GİRİŞ

Yaşam baştan sona streslidir. Ancak, stres yaşamı her zaman olumsuz mu etkiler? En basit tanımıyla stres bireyin olumsuz ya da tehdit edici bir yaşam olayı karşısındaki zihinsel durumudur. Herhangi bir olayın “stresli” olup olmadığı bireyin mevcut olaya ilişkin algısına, mevcut psikolojik ve fizyolojik iyi olma durumuna bağlıdır. Tüm yaşam boyunca fizyolojik ya da psikolojik olması farketmeksizin kısa süreli stres bireyleri gelişmesini sağlar, hatta hayatta kalmak için bir motivasyon kaynağı olabilir. (Deater-Deckard ve Panneton, 2017). Bireyin yaşamında değişiklik yaratacak her olay beraberinde bir uyum sürecini de getirmektedir. Evlenmek, farklılaşan yaşam biçimi, yeni sorumluluklar gibi birçok değişiklik gerektiren neredeyse herkes için stresli bir yaşam olayıdır (Öngider, 2013).

Ebeveyn olmak ise, anne babaların bireysel özelliklerine ve kaynak sistemlerine dayanarak çocuğun biyopsikososyal ihtiyaçlarını içeren çok boyutlu talepkar bir roldür (Craig ve Churchill, 2018; akt.: Ergül, 2019). Ayrıca bu süreçte stres faktörlerine uzun süreli olarak maruz kalma bireyin biyo/psiko/sosyo/kültürel kaynaklarını sürekli olarak tehdit edeceğinden ebeveynlerin baş etme stratejilerinin gelişimini olumsuz yönde etkileyebilir (Deater-Deckard ve Panneton, 2017). Bireyin yaşamı bu kadar stres altında sürerken, özellikle yaşamındaki bazı rollerin yarattığı baskı ve zorlanmalar dikkat çekicidir. Evlenmek, ebeveyn olmak bunlar arasında öne çıkan yaşam olaylarıdır. Çünkü birey köklü rol değişimi ile karşılaşır. ABD hükümetinin biyomedikal ve sağlıkla ilgili araştırmalarından sorumlu birincil ajansı National Institute of Mental Health (NIMH) sağlığı tehdit eden stres olaylarına başlıca örnek olarak aile ve çocuk bakımı ile ilgili günlük sorumlulukların yarattığı baskıları açıklamıştır (Health, 2020). Aileye yeni bir bebeğin katılımıyla ebeveyn olmak büyük bir değişiklik olup, ailenin yapısını tamamen değiştirebilir. Aileye katılacak olan yeni çocuk ile birlikte ebeveyn rol ve değerlerinin çocuk yetiştirme sorumluluğu çerçevesinde yoğunlaşması bazen normal bir geçiş olarak kabul edilirken, bazen de geçiş stresli bir biçimde görülür (Özabacı ve Erkan, 2013). Zorlayıcı yaşam olayları ve değişimlerin oluşturduğu stresin yarattığı olumsuz etkileri en aza indirmek araştırmacıları çözüm önerileri bulmaya teşvik etmektedir. bu durumda sosyal destek, genel olarak ebeveynlik uygulamalarında sağlıklı psikolojik işlevselliğe ve refaha katkısı olan sosyal ve psikolojik bir kaynak olarak kabul

edilmektedir (Taylor vd., 2015). Bireyin yaşamındaki değişimler ya da sosyal destek kaynaklarındaki değişimler, bireyin sosyal destek düzeyinin değişmesine neden olabilir. Hatta kimi zaman ebeveynlik stresine neden olan faktörlerin (anne-baba-çocuk ilişkisindeki yaşanan çatışmalar, anne ya da babanın ya da her ikisinin birden işini kaybetmesi, eşlerden birinin ölümünün vb.) etkisi o kadar yoğun olur ki, sosyal destek düzeyi azalabilir (Yıldırım, 1997) ya da bireyler dahil oldukları sosyal destek sistemlerinin kaynaklarını algılamakta güçlük çekerler.

Tüm bunlar göz önünde bulundurulduğunda ebeveynlerin ebeveynlik stres düzeyleri ile sosyal destek algıları arasındaki çift yönlü/karşılıklı ilişkinin saptanması sağlıklı nesiller yetiştirmek bağlamında büyük önem taşımaktadır.

1.1. Ebeveyn Stresi Kavramı

Literatürde ebeveynlerin kısa ve uzun vadede yetkin ve bilgili olma gibi beklenen anne-baba olma rolünü karşılayamadıklarını düşündüklerinde yaşadıkları endişe verici duyguları nitelendiren strese “ebeveynlik stresi” ya da “anne-babalık stresi” denilmektedir (Arıcı Özcan ve Arslan, 2018).

Bireyler yaşamları boyunca içinde buldukları her bir gelişim döneminde strese neden olan, çözülmesi ve uyum sağlanması gereken değişimlerle karşılaşır. Bu değişimlerden en önemlisi muhakkak ki, aile kurmakla başlayan değişimlerdir. Ailenin kurulması ile başlayan değişimler, yeni bir çocuğun aileye katılması süreciyle başlayıp, aileye katılan yeni çocuğun bakımı, çocukların eğitim sürecinin başlaması ve son olarak da genç yetişkin olup evden ayrılmalarına kadar devam etmektedir (Glading, 2002; akt: Çekiç vd., 2016).

Ebeveyn olmak oldukça zor ve karmaşık bir görevdir. Bu görev, ebeveynlerin içinde bulunduğu toplumdaki hızlı sosyal değişim ile daha da zorlaşmıştır. Günümüzün ebeveynleri, kendi ebeveynlerinininkinden ve geleneksel ebeveynlik anlayışından çok daha farklı bir ebeveynlik anlayışıyla karşı karşıya kalmıştır (Arkan ve Üstün, 2010). Ebeveynlik üzerine tartışmalar 2. Dünya Savaşı ardından önem kazanmıştır. Kadınların iş gücüne katılımının artması ile aile yapıları geniş aileden çekirdek ailelere dönüşmüştür. Kadının iş gücüne katılımının ardından ailenin ekonomik ihtiyaçlarını karşılayan tek birey rolünde olan erkeğin “baba” modeli dünyada dönüşmeye başlamış, cinsiyete dayalı ev içi rollerinin değişmiş ve çocuk bakımında

geleneksel anne-baba rollerinin dönüşüme uğramıştır. Bu dönüşüm çocuk bakımında yalnızca annelerin etkili olduğu geleneksel ebeveynlik anlayışını sekteye uğratmıştır ve babanın çocuk bakımına katılımı ilgi göstermemekten aktif katılıma doğru farkedilir bir dönüşüm yaşamıştır (Bozok, 2018). Cinsiyete dayalı sosyal rollerde kayda değer değişimlere rağmen her iki ebeveynin ev dışında tam zamanlı gelir getirici bir işte çalışması durumunda erkekler ataları gibi çocuk bakımı sorumluluğunda birincil aktör değillerdir (Stoneman vd. 1989; akt.: Deater-Deckard, 1998). Dönüşen aile yapısında, ebeveynler eskiye oranla çocuklarıyla kaliteli zamana geçirmek için uğraş göstermekte ve anne-baba rolleri arasında cinsiyet temelli farklılıklar geçmişe oranla daha az görülmektedir.

1.1.1. Ebeveynlik stresinin kaynakları

Stres süreci her ebeveyn için farklı olmasına rağmen, maruz kalan çoğu ebeveyn için ortak olan bir dizi stres kaynağı vardır. Ebeveynlik stresinin nedenlerine ilişkin yapılan kuramsal açıklamalara ve araştırmalara bakıldığında ebeveynlik stresinin kaynaklarını belirlemek için birçok faktörü ele almak gerekmektedir. Bunlar; Ebeveyn olmanın getirdiği sorumluluklar, anne-babanın tutum ve davranışları, anne babanın psikolojik-sosyal-kültürel refah düzeyleri, anne-baba çocuk ilişkisinin kalitesi, çocuğun psikososyal durumu olarak sıralanabilir (Deater-Deckard, 1998)

Tüm bunlara ek olarak yapılan ampirik çalışmaların en güçlü ve en yaygın sonuçlarına göre ebeveyn stresinin genel kaynakları sosyoekonomik kaynaklara kısıtlı erişim, ırk-etnik köken, medeni durum, toplumsal cinsiyet rolleri, toplumsal refah düzeyi, mizaç gibi bireysel, ekonomik ve sosyal bağlamlardaki faktörler olarak sıralanabilir. Ancak bunlarla sınırlı değildir. Bunların dışında özel gelişim gösteren çocukların bakım verenlere karşı taleplerinin, sağlık ihtiyaçlarının ve ailenin içinde bulunduğu sosyokültürel ve fiziksel ortamın ebeveynin stres düzeyi ve çocuğun gelişimi üzerindeki etkisi büyüktür (Deater-Deckard ve Panneton, 2017).

1.1.2. Kuramsal çerçevede ebeveyn stresi

Değişen toplumsal yapıyla beraber çocuk bakımına ilişkin kaygılar, ebeveynlik davranışını etkileyen faktörleri anlama konusundaki ilgiyi arttırmıştır. Belsky (1984) tarafından geliştirilen Ebeveynliği Etkileyen Süreçler Modeli'nde ebeveyn işlevselliği; çocuğun özellikleri, ebeveynlerin bireysel psikolojik özellikleri ve

bağlamsal stres (destek kaynakları) olmak üzere üç farklı alanda incelenmiştir. Aynı çalışmada Belsky (1984), ebeveyn duyarlılığı, ebeveyn olumsuzluğu ve ebeveyn rol performansı kavramları ile ebeveynliği açıklamaktadır.

-Ebeveyn duyarlılığı; anne-babaların çocuğun ihtiyaçlarına karşı uyum sağlama ve tutarlı tepkiler vermesini,

-Ebeveyn olumsuzluğu; düşmanca ebeveynlik davranışları sergilemeyi ve çocuklarına karşı anne-babaların olumsuz duygulara sahip olmasını,

-Ebeveynlik rol performansı ise anne- babaların yalnızca ebeveyn olarak kendi rollerine ilişkin davranışsal göstergeleri olarak açıklanmaktadır (Aydoğan ve Özbay, 2017).

Abidin (1989)'in ebeveyn davranışlarını incelediği çalışmasında, ebeveyn stresinin nedenlerini açıklayan “**Ebeveyn Stres Modeli**” ni geliştirmiştir (Çekiç vd., 2015).

1.1.2.1. Ebeveyn stres modeli

Ebeveyn Stres Modeli'ne göre ebeveyn stresinin kaynakları anne, baba ve çocukların kişilik özellikleri, çiftler arası ve çevreleri ile etkileşimlerin niteliğidir. Bu model aynı zamanda ebeveynlerin ebeveynliğe ilişkin stres düzeyleri üzerinde ebeveynlerin sosyal destek kaynaklarının ve sağlık durumlarının etkili olduğunu da öne sürmektedir. Ebeveyn stres modeline göre fonksiyonel olmayan ebeveynlik tutum ve davranışları da ebeveyn stresinin kaçınılmaz sonuçlarındandır (Çekiç vd., 2015).

Abidin (1989)'e göre; ebeveynlik stres düzeyini belirleyen başlıca faktörler sosyolojik, çevresel, davranışsal ve gelişimsel değişkenlerdir. Ebeveynlik stresinin, nedenleri ve etkilerini değerlendirmek için alternatif ve tamamlayıcı nitelikte iki yaklaşım benimsenmiştir. Bu yaklaşımlardan ilki Anne Baba Çocuk İlişkisi ve ikincisi de Günlük Yaşamda Karşı Karşıya Kalınan Zorluklar'dır. (Deater-Deckard, 1998; akt: Gülaldı, 2010).

Anne-baba çocuk ilişkisi

Anne-baba çocuk ilişkisi yaklaşımında üç bileşen vardır. Anne-baba açısından kaynaklanan stres; genellikle anne-babanın yaşadığı depresyon ya da anksiyete bozukluklarına, çocuk açısından kaynaklanan stres; çocuğun davranış ve uyum problemlerine ve anne baba çocuk ilişkisi açısından kaynaklanan stres de; çiftler arası yaşanan çatışmalara karşılık gelmektedir. Bu üç bileşen bağlamında yaşanan

stres ebeveynlik sorumluluğunun ve görevinin işlevselliğini ve niteliğini olumsuz yönde etkilemektedir (Deater-Deckard,1998; akt.:Aydoğan ve Özbay, 2017).

Günlük yaşamda karşı karşıya kalınan zorluklar

Araştırmacılar yaptıkları çalışmalarda ebeveynin ebeveynliğini etkileyen diğer durumsal yaşam rollerinden kaynaklanan zorlukların da ebeveynlik stres düzeyine etkisi olduğunu vurgulamaktadırlar (Gülaldı, 2010). Günlük yaşamda karşılaştıkları zorluklar, iş kaybı, sosyal dışlanma, çiftler arası çatışma, taşınma, boşanma gibi durumlar olarak dikkati çekmektedir (Aydoğan ve Özbay, 2017).

Günlük yaşamda karşılaşılan zorlukların başında gelen iş kaybının etkisiyle aile sosyoekonomik bağlamda olumsuz etkilenir. Ortaya çıkan ekonomik dezavantajın baskı ve stresi tetikleyerek ebeveynlerde psikolojik sıkıntıya yol açtığını ve sonuç olarak da çocuk gelişimini olumsuz yönde etkilediğini açıklayan “**Aile Stresi Modeli (Family Stress Model [FSM])**” anne baba çocuk ilişkisi ve yaşamda karşılaştıkları zorluklar yaklaşımlarının kesişimi olarak kabul edilebilir.

1.1.2.2. Aile stresi modeli (family stress model [fsm])

Aile Stresi Modeli (Family Stress Model [FSM]) aile stresi sürecini ve çocukların yaşamları üzerindeki potansiyel etkisini anlamak için yararlı bir çerçevedir. FSM genel olarak ekonomik stres ve ailenin işlevselliğine odaklansa da, bu model çeşitli çevresel stres faktörlerini anlamlandırmak için de geçerlidir. FSM ekonomik zorlukların öncelikli olarak ebeveynlerin psikolojik sorunlarını çocuk/cocukların davranış sorunlarını ve sorunlu ebeveynlik davranışlarını şiddetlendirdiğini özetlemektedir (Masarik & Conger, 2017). FSM ekonomik dezavantajın baskı ve stresi başlattığını ebeveynlerde psikolojik etkiyi artırdığını ve sonuç olarak da bunun çocukların gelişimine olumsuz bir biçimde yansıdığını açıklamaktadır (Barnett, 2008).

1.1.3. Ebeveyn stresinin anne-baba çocuk ilişkisine etkileri

Hızla gelişen dünyada yaşamın ilk yıllarının sağlıklı nesiller yetiştirmek üzerindeki etkisi ve okul öncesi dönemde ebeveyn-çocuk iletişiminin önemi anlaşılmıştır. Ebeveynlerin ebeveyn olmaya ilişkin düşüncelerini etkileyen başlıca faktörler duygu durumları, bilişsel düşünme biçimleri ve stres düzeyleri gibi kişisel özellikleridir.

Ebeveynlerin kişisel özelliklerinin hem ebeveynlik becerilerini etkileyen hem de anne-baba çocuk iletişimde belirleyici olan önemli bir yeri vardır (Çekiç vd., 2016). Deater-Deckard (1998)'a göre ebeveynlik stresi ile ebeveyn-çocuk ilişkilerinin kalitesi ve çocukların davranışları arasında çift yönlü/karşılıklı bir etki vardır. Ebeveynlik stresinin ebeveynlik davranışlarını, anne-baba-çocuk ilişkisini, aile işlevselliğini ve ebeveynin çocuğunu algılayışı gibi birçok faktörü etkilediği düşünülmektedir (Ergül, 2019).

Bir çocuğun, biyopsikososyal gelişiminin sağlıklı bir şekilde devam etmesi, öğrenme ve davranışlarının ilgi ve becerilerine uygun şekillenmesi ve toplumsal yaşama uyum sağlaması yalnızca ebeveynlerinin desteğiyle mümkündür. Çocuğun biyopsikososyal gelişiminin sağlıklı bir şekilde tamamlanması, dönemlerden herhangi birinde aksama olmaması ile mümkündür (Sargın, 2012). Erikson kişilik gelişimini olumlu yönde etkileyecek duyguların kazanılmasında okul öncesi dönemde uygun çevresel koşulların sağlanmasının, çocuğun daha sonraki yaşantısında büyük önem taşıdığını savunur (Kavak ve Coşkun, 2017). Her çocuğun yaşamında büyük önemi olan bu gelişimin bir yetişkin tarafından desteklenmesi görevini, çocuklarının bu gelişim süreci içerisinde ilk eğitimcileri olarak sayılabilecek ebeveynleri üslenmektedirler (Çan Aslan, 2010). Küçük çocukların gelişimsel özelliklerinin temelini ebeveynleri ile kendileri arasındaki sosyal etkileşimler oluşturur (Diken vd., 2009). Ebeveyn çocuk ilişkisi ailenin çocuğu etkilerken çocuğun da aileyi etkilediği çift yönlü/karşılıklı bir sosyal etkileşimden oluşmaktadır (Gülaldı, 2010).

Çocuğun özerklik kazanmasının başlangıcı olarak anaokuluna başlaması aile yaşam döngüsünün kompozisyonundaki ilk büyük değişiklik olarak sayılabilir ve aile bireyleri, değişen rollerle daha fazla stresle karşı karşıya kalırlar ve yeni bir uyum sağlama sürecine girerler (Özabacı ve Erkan, 2013). Ebeveynlik stresinin tanımının merkezinde “karşılanamayan ebeveyn olma taleplerine karşı verilen psikolojik tepki” vardır. Ebeveynlik stres düzeyi yalnızca ebeveynin psikososyal iyilik halini arttırmak için değil, aynı zamanda çocuğun davranışsal sorunlarını hedefleyen müdahalelerin etkinliğini de artırabileceğinden yetişkin psikopatolojisinin yanında aile refahı ile de ilgilidir (Deater-Deckard, 1998).

Birbirlerine kurdukları ilişkiler yoluyla bağlanan olan aile üyelerinin bireysel gelişimleri, aile üyeleri sayesinde sağlanabildiği gibi her bir üye de aile içinde kurduğu ilişkiler aracılığıyla aile sistemini etkileyebilmektedir (Tura, 2020).

Bronfenbrenner'in ekolojik sistemler kuramı, bir çocuğun doğduktan sonra dahil olduğu ve gelişiminde etkili olan sistemleri tanımlamaktadır. Bronfenbrenner (1979) *The Ecology of Human Development* adlı kitabında bireyin çevresinde etkileşime girerek gelişimini sürekli etkileyen 5 sistem olduğunu vurgular. Bireye (çocuğa) en yakından en uzağa doğru sıralanan iç içe geçmiş yapılardan oluşan bu beş sistem; mikrosistem, mezosistem, ekzoistem, kronosistem ve makrosistem olarak adlandırılan ilişkiyel yaşam alanlarıdır. Sistemler; bireyler (çocuklar, anne ve baba), bu bireylerin oluşturduğu aile, yakın çevre ve toplumsal ilişkiler ve en geniş anlamda kültürel örüntüler, inanç ve kaynakları içeren toplumsal yapı olmak üzere odağında çocuk bulunan çocuk gelişiminin gerçekleştiği alanları temsil etmektedir. Tüm bu sistemlerden herhangi birindeki değişim, diğer sistemleri etkiler ve bireylerin gelişiminde rol oynama potansiyeline sahiptir (Bozok, 2018). Ebeveynlik stresi ekolojik sistem yaklaşımı çerçevesinde değerlendirildiğinde, ebeveynlik stresinin yalnızca ebeveyn çocuk ilişkisini değil; aynı zamanda aile sistemi ve aile işlevselliğini de olumsuz yönde etkileyen bir durum olduğu sonucuna varılabilir. (Aydoğan ve Özbay, 2017).

1.1.3.1. Ebeveyn-okul öncesi çocuk ilişkisi ve ebeveynin okul öncesi stresi

Anne-baba-çocuk ilişkileri çocuğun yaşına göre farklılık göstermektedir ancak okul öncesi dönemin de kendi içerisinde çocuğun ilerideki yaşamının şekillenmesinde büyük rol oynayan ve hassasiyet gerektiren önemli farklılıklar gösteren alt dönemleri vardır. Bunlar; 0-18 ay dönem, 18ay-3 yaş dönem ve 3-6 yaş dönem olarak ele alınabilir (Öngider, 2013).

0-18 ay dönemi

Nesne ilişkileri kuramcılarına göre; çocuklar gelişimleri süresince yalnızca etkileşimde buldukları insanları içselleştirmeyip "ilişkilerin kendisini" de imgelere dönüştürmektedirler (Öngider, 2013).

Psikoanalitik kuram, çocuğun bazı gelişimsel aşamalardan geçerek kişiliğini şekillendirdiğini vurgulamaktadır. Psikoanalitik kurama göre çocuk gelişiminin ilk basamağını oluşturan ve oral dönem olarak adlandırılan bu dönemde ebeveynleri tarafından çocuğun temel biyolojik ihtiyaçlarının karşılanması çocuğun kişilik gelişimini olumlu yönde etkiler (Eser, 2008). Bunlara ek olarak Kaplan çocukların bu dönemde emekleyerek ve yürüyerek bağımsızlaştıklarını ve güven duygusu

oluşturmaya başladıklarını vurgulamıştır. Erikson ise, yaşamın ilk dönemini oluşturan bu sürecin önemini güvene karşı güvensizlik olarak nitelendirerek bu dönemde bebeğin gereksinimlerinin karşılanmasının ve yeterince ilgi gösterilmesinin kişilik gelişimindeki olumlu etkisini açıklamıştır (Öngider, 2013).

18 ay- 3 yaş dönemi

Oral dönemi izleyen çocuğun gelişiminin ikinci dönemi olarak kabul edilen bu dönemi Freud anal dönem olarak adlandırmıştır. Freud'a göre bu dönemde çocuğun kas kontrolü oluşur, yavaş yavaş yürümeyi öğrenir, eşyaları tutmaktan hoşlanır ve ebeveynlerinin desteği ile tuvalet eğitimi alır. Bu dönemde çocuğun ebeveynlerinin sevecen ve sabırlı olması çocuğun kişilik gelişiminin sağlıklı bir şekilde ilerlemesinin temelini oluşturur (Eser, 2008). Bowlby'nin Bağlanma Kuramına göre ise, bu dönemin başlangıcını izleyen süreçte çocuk ayrılık kaygısı yaşamaya başlar ve annesinden ayrıldığında ağlayarak kaygısını çevresine yansıtır. Bağlanma kuramı, çocuğun güvenli bağlanma geliştirebilmesi için bu durumla başa çıkmasında annenin yardım etmesi gerektiğini savunur. Erikson ise bu dönemi "Özerkliğe karşı utanma ve şüphecilik" olarak nitelendirmiştir. Bu dönemdeki çocuğun özerklik duygusunu kazanması için sağlıklı ebeveyn-çocuk ilişkisinin gerekliliğini vurgulamıştır (Öngider, 2013).

3-6 yaş dönemi

Freud'a göre fallik dönem olarak adlandırılan bu dönem, psikoseksüel gelişim dönemidir. Bu dönemde sağlıklı ebeveyn tutumları saplantıları ve suçluluğu doğurur ve ilerideki yaşamında kişilik bozuklukları oluşmasına neden olur (Eser, 2008).

Erikson bu dönemi girişimcilik karşısında suçluluk duygusunun kazanıldığı dönem olarak nitelendirilmiştir. Gelişim kuramı bu dönemdeki çocuğun ebeveynleri dışında farklı insanlarla sosyal etkileşim kurmaya başlayarak girişkenlik duygusu kazandığını buna karşılık olarak da sosyal bir dünyada yaşamının zorluklarıyla ilk defa karşılaştıklarını açıklar. Gelişim kuramı ebeveynlerin bu zorluklar karşısında çözüm yolları için çocuklarına rehberlik etmesinin, çocuğun girişkenlik duygusunun gelişimi açısından önemine odaklanmıştır (Öngider, 2013).

Çocuğun okul öncesi eğitim kurumlarına başlaması açısından da bu dönemi önemlidir. Ebeveynlerin duygu düşünce ve davranışlarını etkileyen streslerini okula

gitme zamanı yaklaştıkça kontrol etmeleri gerektiği belirtilmektedir. Ebeveynlerin bu dönemde akranlarıyla ilişki kurması için çocuğu desteklemesi beklenmektedir (Soysal ve Bodur, 2004).

1.2. Sosyal Destek Kavramı ve Tanımı

Sosyal destek konusunda yapılan çalışmaların yaygınlaşmasına karşın sosyal destek kavramının net bir tanımına dair henüz bir fikir birliğinin olduğu söylenemez. Bu nedenle sosyal desteğin kavramsallaştırılması konusu literatürde sıklıkla ele alınmaktadır. Örneğin Cobb (1976), sosyal desteği bireyin ne kadar sevildiğini, saygı duyulduğunu, önemsendiğini ve değer verildiğini bilmesi ya da bir iletişim ve karşılıklı yükümlülük ağına ait olduğuna inandırması olarak tanımlarken, Johnson ve Sarason, (1979) bireylerin güvenebilecekleri ilişkiler ve ihtiyaç duydukları sosyal kaynaklara ulaşma düzeyi olarak tanımlamaktadırlar. Yıldırım (2006)'a göre; sosyal destek, genelde zorlayıcı yaşam olayları karşısında bireyin çevresinin sağladığı maddi ya da manevi her çeşit yardım olarak tanımlanmaktadır (Yıldırım, 2006; akt. Haskan Avcı ve Yıldırım, 2014). En basit tanımıyla sosyal destek zor durumda ya da sıkıntı içinde olan bireyin aile üyelerinden, akrabalarından, arkadaşlarından ve diğer toplumsal ilişkilerinden sağladığı ya da sağlayacağı destek kaynaklarıdır (Şahin, 1999; akt: Kılıçaslan, 2007). Algılanan sosyal destek ise, bireyin çevresinden sağladığı desteği işlevsel olarak kullanma ve anlama düzeyi şeklinde tanımlanabilir. Barrera Jr (1986), algılanan sosyal destek kavramını, başkalarıyla güvenilir bir şekilde bağlantı kurmanın bilişsel değerlendirmesi olarak açıklarken, Arslan (2009), ilişkiden sağlanan tatmin olarak tanımlamıştır. Eğer birey çevresindeki insanlar tarafından sevildiğini, kendisine saygı duyulduğunu, karşılaştığı zorlayıcı bir yaşam olayında yardım bulabileceğini ve etkileşimlerinin tatmin edici olduğunu düşünüyor ve hissediyorsa bireyin algılanan sosyal destek düzeyi yüksektir denilebilir (Ardahan, 2006).

1.2.1. Sosyal destek ve etkileri

Sosyal destek bireyin duygularının anlamlandırmasında, duygularını ifade etmesinde, yardım ve geribildirim sağlayan (Çetinkaya ve Korkmaz, 2019), aidiyet duygusu yaratan özgüven kazandıran, kimlik duygusunun gelişmesinde etkili (Eylen, 2001) olan önemli sistematik bir sosyal mekanizmadır.

Caplan (1974) sosyal destek sistemlerini algılanmanın, bireyin psikobiyolojik kaynaklarını harekete geçirmesine, isteklerini karşılmasına, başatma becerileri kazanmasına, maddi kaynaklara ulaşmasına, rehberlik ve bilgi sunarak kolaylaştırdığını belirtmektedir. House (1983) ise sosyal destek sistemlerinin bireylere üç şekilde yardım ettiğini öne sürmektedir. Bunları; (i) bireyin yaşamını olumsuz etkileyen bazı faktörleri elimine etmesi ya da etkisini azaltması, (ii) olumsuz yaşam olayları karşısında bireyin dayanma gücünü artırarak sağlığını desteklemesi ve (iii) çevresel stres etkisine karşı kısmen ya da tümüyle tampon görevi yaparak bireylere yardım etmesi olarak sıralamıştır (Yıldırım, 1997).

1.2.2. Sosyal destek kaynakları

Aile, akrabalar, arkadaşlar, romantik ilişkide partner, sözlü, nişanlı, eş, komşu, öğretmen gibi yakın çevresinde yer alan bireyler ile bireyin içinde yaşadığı ideolojik, dinsel ya da etnik gruplar bireyin sosyal destek kaynaklarını oluşturan bileşenlerdir. Aile sosyal destek kaynakları arasında, sosyal ilişkilerin başladığı çocukluk döneminde destek sağlayan önemli bir sistemdir ve bireyin yaşamında diğer tüm kaynaklardan daha etkilidir (Çivilidağ, 2003; akt: Fırat ve Kaya, 2015). Bireyler aileleri, işleri ya da çevrelerindeki diğer kaynaklar aracılığıyla sosyalleşirler. Temelde tüm insanlar sosyal etkileşim yoluyla ihtiyaçlarını (onay, saygı, başarı vb.) karşılarlar. Bireyin çevresinin insan davranışları üzerindeki etkisi tartışılmazdır. Davranışların şekillenmesinde başlıca rolü olan aile, günümüzde geniş aileden çekirdek aileye doğru dönüşüme uğramıştır. Bu durum ebeveynlerin ve aile bireylerinin sosyal destek kaynaklarını geçmişe göre azaltmıştır (Groen & Bastians, 1975; Çekiç vd., 2016).

Kimi zaman bireyler içinde oldukları sosyal, duygusal ve ekonomik koşullar nedeni ile var olan sosyal destek kaynaklarını işlevsel kullanamamakta, bazen de algılamakta güçlük çekmektedirler. Eylon (2001), bu koşulları desteğe ihtiyaç duyan kişiye (alıcıya) ait özellikler, desteği veren kişiye (vericiye) ait özellikler ve desteği sunacak olan yapıya (sosyal ilişkiler ağına) ait özellikler olarak sınıflanmakta ve değişkenliğini vurgulamaktadır.

1.2.3. Sosyal destek türleri

Sosyal desteğin literatürde maddi/araçsal destek, duygusal destek ve zihinsel/bilişsel destek olmak üzere üç farklı türde açıklandığı görülmektedir.

1.2.3.1. Maddi/araçsal destek

Maddi/araçsal destek, bireye başkaları tarafından sunulan davranış ya da araçları içeren, günlük yaşamdaki sorumlulukların yerine getirilebilmesini sağlayan destek türüdür (Sorias, 1988; akt: Fırat ve Kaya, 2015). Parasal yardım, materyal kaynaklar, araç gereç yardımı gibi somut olarak yapılan yardımlardır (Cohen ve Wills, 1985; akt:Balcı, 2019).

1.2.3.2. Duygusal destek

Duygusal destek bireyin temel sosyal gereksinimlerini karşılayan destektir. Bireyin sevgi, şefkat, hoşlanma, saygı, bir gruba ait olma, anlayış ve kabul görme ihtiyaçlarını karşılar (Sorias, 1988; akt: Fırat ve Kaya, 2015). Duygusal desteğin, bireyin sorunlarını paylaşan yakın ilişki gereksinimlerini tatmin eden, duygularını güçlendiren bir etkisi vardır. Stresi böylece azalttığı hatta önlediği öne sürülmektedir (Kaner, 2003; akt.: Balcı, 2019).

1.2.3.3. Zihinsel/bilişsel destek

Zihinsel destek, bireyin kişisel ve çevresel birtakım sorunlarına rehberlik etmek gibi davranışları içeren bireyin sorunlarını çözmesine yardımcı olacak destektir (Sorias, 1988; akt: Fırat ve Kaya, 2015; Balcı, 2019). Bireyin kendisini tanımasına yardım eden ve benlik değerini ortaya çıkaran geri bildirimlerin zihinsel/bilişsel destek olduğu söylenebilir. İşe yeni başlayan bir bireye daha deneyimli iş arkadaşlarının, işin kolaylıklarının aktarılması ya da okulda yeterli başarıyı gösteremeyen bir öğrencinin anlamakta zorlandığı bir derse arkadaşları tarafından çalıştırılması bilişsel destek örnekleridir (Ardahan, 2006; akt.: Balcı, 2019).

1.2.4. Sosyal desteğin ebeveyn stresi ile ilişkisi

Bireylerin doğası ve dahil oldukları sosyal destek sistemleri çocuklarının ve kendilerinin refahını tehdit eden potansiyel sorunlardan kaçmak için gelişir. Bu içsel ve dışsal faktörlerin gelişimi ebeveyn stresinin yarattığı etkiyi en aza indirgeyebilir (Deater-Deckard & Panneton, 2017). Bu noktada sosyal destek ve stres arasındaki ilişkiyi açıklamaya çalışan iki temel kuramsal görüş dikkati çekmektedir. Bunlardan biri Tampon Etkisi Modeli, diğeri ise Temel Etki Modeli'dir.

1.2.4.1. Tampon etkisi modeli

Tampon Etkisi Modeli'ne göre sosyal destek bireyin problemine çözüm sunarak, stresin olumsuz etkisini hafifletebilir ve sağlığını olumlu etkileyebilir. Modele göre, sosyal destek stres deneyimini ve stres tepkisini ortadan kaldırarak başa çıkma yeteneğini güçlendirip stresin neden olduğu zararı en aza indirir. (Cohen, 1985). Aynı zamanda sosyal destek strese neden olan probleme bir çözüm sağlayarak sorunun algılanan önemini azaltıp fizyolojik süreçleri doğrudan olumlu etkiler. Böylece stresin oluşturduğu patolojik etkiyi (aşırı alkol kullanımı, yetersiz beslenme, başarısızlık, özgüven kaybı, çaresizlik vb.) hafifletebilir (Landerman vd., 1989).

1.2.4.2. Temel etki modeli

Temel Etki Modeli'ne göre sosyal destek düzeyi, stres seviyesinden bağımsız olarak zihinsel sağlığın korunmasında etkindir. Yani stres düzeyi ister düşük ister yüksek olsun temel etki etki modeli, sosyal desteğin zihinsel sağlık üzerinde genelleştirilmiş olumlu bir etkisi olduğunu varsayar (Landerman vd., 1989). Bunu bir örnekle açıklamak gerekirse sosyal destek düzeyi yüksek olan bireyler içinde buldukları ortamı sosyal destek düzeyi düşük olan bireylere göre daha az stres verici buldukları saptanmıştır.

Her iki model de sosyal desteğin stresin yarattığı etkiler üzerinde hafifletici etkiye sahip olduğunu savunmaktadır.

Görüldüğü gibi yapılan pek çok çalışma ile hem deneysel hem de kuramsal olarak algılanan sosyal destek ve stres arasında güçlü bir ilişki olduğu ortaya konulmuştur. Özellikle ebeveyn olmanın bireyler üzerinde yarattığı stres etkisini azaltmada algılanan sosyal destek temel bir kaynaktır.

BÖLÜM 2: KAYNAK ARAŞTIRMASI

Bu bölümde ebeveyn stresi ve algılanan sosyal destek ile ilgili yapılan literatür taramasına ve bazı araştırmaların sonuçlarına yer verilmiştir.

Rodgers (1998), tarafından yapılan bir çalışmada erken çocukluk döneminde çocuğu olan 85 anne üzerinde ebeveynlik stresinin ve çoklu rolle ilişkili stresin ebeveynlik davranışı üzerine etkisi incelenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre ebeveynlik stresinin hem doğrudan hem de dolaylı olarak ebeveynlik davranışını etkilediği ortaya konulmuştur.

Harmer vd. (1999), tarafından yapılan, örneklemini bağımlılık yapıcı madde (alkol, uyuşturucu) kullanımını sonlandıran 40 yaş altı annelerin oluşturduğu çalışmada Çocuk İstismarı ve Travma Ölçeği, Sosyal Destek Envanteri, Ebeveynlik Stres Endeksi ve Ebeveynlik Ölçeği kullanılarak araştırmaya dahil edilen annelerin çocukluğundaki travmaları ve sosyal destek düzeyleri ile ebeveynlik deneyimleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırma bulgularına göre, ebeveynlerin çocukluk çağındaki kötü deneyimler ve aileden alınan sosyal desteğin yetersiz olması ebeveyn stres düzeyi açısından belirleyici olduğu saptanmıştır.

Slykerman vd. (2005) hamilelik sırasında ve çocuğun yaşamının ilk yıllarında annenin stresinin ve sosyal desteğin okul öncesi çocukların zeka testi performansı ile ilişkili olup olmadığını belirlemek amacıyla Doğumda Auckland Doğum Ağırlığı İşbirliği Çalışması'na kayıtlı olan erken ya da geç doğum yapmamış gebelik için yaşı küçük 550 Avrupalı anne ve çocukla, çocuk üç buçuk yaşına geldiğinde görüşülmüştür. Üç buçuk yaşındaki çocukların bilişsel yetenekleri Stanford Binet Intelligence Scale ile ölçülmüştür. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre annelik stresi ve hamilelik sırasında sosyal destek eksikliği ile çocukların daha düşük zeka testi puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Skok vd. (2006), tarafından yapılan bir araştırmada engelli şiddetinin, algılanan stresin ve algılanan sosyal desteğin, Avustralya, Melbourne'deki Kraliyet Çocuk Hastanesi'ndeki kliniklere başvuran serebral palsili okul çağındaki çocuklara bakım veren 43 annenin refahı üzerindeki etkisi incelenmiştir. Araştırmadan elde edilen bulgular algılanan stres düzeyinin ve algılanan sosyal destek düzeyinin, hem bağımsız hem de birlikte, refah üzerinde önemli ölçüde etkisi olduğunu doğrulamıştır. Stresin araştırmaya dahil edilen anneler üzerindeki etkisini algılanan

sosyal desteğin, hafif ila orta derecede azalttığı araştırmanın bir diğer önemli bulgusudur.

Kwon (2007), tarafından Güney Koreli annelerin ebeveynlik stresi ile çocukların davranış problemleri arasındaki ilişkiyi belirlemek için 436 çocuk ve annesi üzerinde bir araştırmaya yapılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre ebeveyn stresi ile çocukların davranış problemleri arasındaki ilişkinin önemli farklılıklara neden olduğu saptanmıştır.

Plant ve Sanders (2007), tarafından yapılan bir araştırmada, Avustralya'nın Güney Doğu'sunda yer alan Queensland eyaletinde yaşayan, çocukları okul öncesi dönemde (0-6 yaş grubunda) gelişimsel engelliliği olan aileler üzerinde ebeveyn stresinin yordayıcılarını ve araçlarını incelemiştir. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre sosyal desteğin ebeveyn stres düzeyi açısından belirleyici olduğu ve zorlayıcı çocuk davranışlarının sıklığı (yıkıcı davranış bozuklukları, dil bozuklukları, anksiyete, otizm, anti sosyallik) ve çocuğun engel düzeyinin, ebeveyn stres düzeyine katkıda bulunan temel faktörler olduğu belirlenmiştir.

Çan Aslan (2010), tarafından İstanbul'da Anadolu yakasında özel eğitime devam eden 7-12 yaş aralığında ve eğitilebilir düzeyde zihinsel engelli olan 105 çocuğun ebeveynleri üzerinde yaptığı bir araştırma sonuçlarına göre ebeveynlerin algıladıkları sosyal destek Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği(ÇBASDÖ)'nden aldıkları puanlar karşılaştırılmış, annelerin babalara oranla daha yüksek puan aldıkları saptanmıştır. Ayrıca zihinsel engelli çocuğu olan annelerin genel psikolojik belirti düzeyleri ile ÇBASDÖ alt boyutlarının tümü arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde ve negatif yönde güçlü bir ilişki olduğu belirlenmiştir.

Gülaldı (2010), tarafından serebral palsili çocuğu olan anneler ile otistik çocuğu olan annelerin ebeveynlik stres düzeylerinin yaşam tatminleri ile ilişkisi araştırılmıştır. Araştırmada veriler İstanbul ili Kadıköy ve Ataşehir ilçesinde bulunan özel rehabilitasyon merkezlerine devam eden, erken çocukluk döneminde serebral palsi ve otizm tanısı almış çocukları olan 98 ebeveyn ile görüşülerek elde edilmiştir. Bu araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre, araştırmaya dahil edilen annelerin ebeveyn stres düzeyleri yüksek ve ebeveyn stresi ile yaşam tatminleri arasında istatistiksel olarak negatif yönlü ve çok anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Köksal (2011), tarafından yapılan çalışmada Beylikdüzü ve Şişli Rehberlik Araştırma Merkezi'ne çocuklarının eğitsel tanılması için başvuran 6-12 yaş grubunda zihinsel engelli çocuğu olan 200 ebeveyn üzerinde algılanan sosyal destek, evlilik uyumu ve ailede çocukla ilgili iş bölümünün, algılanan stres açısından önemli yordayıcı olup olmadığı incelenmiştir. Araştırma sonucuna göre; algılanan sosyal desteğin, araştırmada ele alınan hiçbir alt problemde ebeveynlerin stres düzeyleri üzerinde anlamlı düzeyde yordayıcı etkisi olmadığı saptanmıştır.

Respler-Herman vd., (2012)'nin, ebeveyn stresinin ve algılanan sosyal desteğin ebeveynlik inanç ve davranışlarıyla ilişkisini incelemek amacıyla yaptıkları araştırmaya, okul öncesi dönemde ve ilkökul öğrencisi çocuğu olan 87 ebeveyn katılmıştır. Ebeveynlik Stres Endeksi-Kısa Formu ve ÇBASDÖ kullanılarak elde edilen araştırma bulgularına göre; yüksek ebeveynlik stresi ile olumsuz ebeveynlik algısı arasında bir ilişki olduğu saptanmıştır. Ayrıca ebeveynin sosyal destek algısının, ebeveynlik stresi ile ebeveynlik algısı arasındaki ilişkinin kuvvetini belirlediği araştırmanın bir diğer önemli bulgusudur.

Gao vd. (2014), tarafından Çin'de ilk kez anne olacak olan perinatal dönemde 68 hamile kadın üzerinde algılanan sosyal destek ve ebeveynlik öz-yeterliliği arasındaki ilişki deneysel bir çalışmayla incelenmiştir. Doğumdan önce ve doğumdan sonra toplanan araştırma verileri ile elde edilen sonuçlara göre algılanan sosyal destek, ebeveynlik öz-yeterliliği ile pozitif bir ilişki bulunmuştur. Yani algılanan sosyal destek düzeyi arttıkça ebeveynlik öz-yeterliliği de artmıştır.

İlhan (2017), tarafından 3-6 yaş aralığında özel gereksinimli çocuğu olan 48 ebeveyn üzerinde ebeveynlerin stresi ile ebeveyn rolleri arasındaki ilişkiyi açıklamak ve bu ilişkinin yönünü ve düzeyini belirlemek amacıyla bir araştırma yapılmıştır. Araştırmada veriler Ankara'nın Yenimahalle ilçesinde bulunan üç farklı özel eğitim merkezine devam eden okul öncesi dönemdeki özel gereksinimli çocukların ebeveynleri ile sosyal ağ (Facebook) aracılığıyla ulaşılan araştırmanın amacına uygun ebeveynlerle görüşülerek elde edilmiştir. Bu araştırmanın sonucuna göre ebeveynlerin stres düzeyi ile ebeveyn rolleri arasında istatistiksel olarak negatif yönde bir ilişki bulunmuştur.

Konuya ilişkin başka bir araştırma; Arıcı Özcan ve Arslan, (2018) tarafından yapılmıştır. Bu araştırma Temel Eğitimden Ortaöğretime Geçiş Sınavı'na hazırlanan

16 ergenin annesi üzerinde Ebeveyn Stresini Yönetme Programı'nın annelerin ebeveyn stresi ve ebeveyn mantıkdışı inanç düzeylerine ve ergenlerin anne baba beklentilerine ilişkin stres ve mantıkdışı inanç düzeylerine etkisini inceleyen yarı deneysel bir çalışmadır. Araştırma sonuçlarına göre 6 oturumluk Ebeveyn Stresini Yönetme Programı uygulandıktan sonra programın ebeveyn stresini azaltmada anlamlı düzeyde etkili olduğu ve bu etkinin kalıcı olduğu saptanmıştır.

Kurt (2018) tarafından yapılan bir başka çalışmada ise, ebeveynlik stresi ve evlilik kalitesi arasındaki ilişki ile stresle çift olarak ortak baş etmenin etkisini belirlemek amacıyla çocuğu olan 803 evli bireyle çalışmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, araştırmaya katılan ebeveynlerin ebeveynlik stresinin özellikle, duygu ve problem odaklı destekleme, duygu ve problem odaklı ortak baş etme ve evlilik kalitesini negatif yönde etkilediği görülmüştür.

Ergül (2019), Gazi Üniversitesi Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı Anabilim Dalı Polikliniği'ne ve özel bir psikiyatri kliniğine ayakta başvuru yapan 23'ü kaygı bozukluğu, 6'sı obsesif kompulsif bozukluk ve ilişkili bozukluk ve 4'ü ise depresyon tanısı konmuş, toplam 33 çocuk ve anneleri üzerinde çocuklarda içe yönelim sorunlarının doğasının anlaşılması amacıyla bir araştırma yapmıştır. Araştırma sonuçlarına göre araştırmaya dahil edilen çocuklarda, çocuğun içe yönelim sorunlarının zarardan kaçınma, mizaç özelliği, ebeveynlik stresi ile ilişkili olduğu görülmüştür.

Taşel Günel (2019), İstanbul'da sosyoekonomik açıdan dezavantajlı grubu temsil eden 63 anne üzerinde yaptığı bir çalışmada, araştırmaya katılan annelerin ebeveynlik stresinin, partneriyle bağlanma boyutu ve çocuğun bağlanma güvenliği arasındaki ilişkide aracılık rolü oynayıp oynamadığını belirlemeye çalışmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, araştırmaya katılan annelerin ebeveynlik stresinin, annenin partneriyle olan bağlanma boyutu ve çocuğun bağlanma güvenliği arasındaki ilişkiye etkisi yoktur.

Bir grup araştırmacı, bebeği yenidoğan yoğun bakım ünitesinde tedavisi devam eden ebeveynlerin stres düzeylerini, belirlemek amacıyla bebekleri Ocak - Nisan 2017 tarihleri arasında bir üniversite hastanesinde 160 ebeveyn üzerinde bir araştırma yapmışlardır. Araştırmaya katılan anne ve babaların stres puanları karşılaştırıldığında annelerin puan ortalamalarının babalara göre daha yüksek olduğu bulunmuştur (Yayan vd., 2019).

Bu bölümde kısaca özetlenen araştırmalardan anlaşılacağı gibi ebeveyn stresi ve algılanan sosyal destek konusu uzun yıllardır akademik ilgi görmektedir. Mevcut araştırmalar sonucunda ulaşılan veriler ve kazanılan perspektif, KKTC'nin saha araştırmalarının en az yürütölen bölgesinde bu araştırmanın yapılabilmesi için teşvik edici olmuştur.

BÖLÜM 3: MATERYAL VE YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın materyal ve yöntemi; “Araştırmanın Problemi”, “Araştırmanın Amacı”, “Araştırmanın Önemi”, “Araştırmanın Varsayımları”, “Araştırmanın Sınırlılıkları”, “Araştırmanın Modeli”, “Evren ve Örneklem”, “Veri Toplama Araçları” ve “Verilerin Analizi” başlıkları altında ele alınarak açıklanmıştır.

3.1. Araştırmanın Problemi

Aile kurmak ve çocuk sahibi olmak, hayatın en önemli aşaması olmasının yanı sıra, aynı zamanda aile yaşam döngüsünün farklılaşan bir dönemine de işaret etmektedir. Aileye katılan yeni birey, çiftlere ebeveynlik sorumluluğu getirdiği gibi ailenin işlevlerini de değiştirmektedir. Özellikle, çiftlerin yaşam biçimi ve rolleri çeşitlenmekte, birbirlerine karşı sorumlulukları artmaktadır (Selimoğlu vd., 2013) Bu açıdan bakıldığında ebeveyn olmak, bireylerin yaşamlarında yeni düzenlemeler ve değişiklikler yapmalarını gerektiren, mutluluk verici olduğu kadar zorlayıcı yanları ile baskı yaratan, hatta krize dönüşen bir yaşam olayıdır (Korkmaz vd., 2014). Çevremizdeki değişikliklere uyum sağlamakta zorluk çektiğimizde ortaya çıkan duygusal, sosyal ve fiziksel bir durum olarak tanımlanan stres, yaşamın kaçınılmaz yönlerinden birisi olup bireyleri farklı şekillerde etkilemektedir (İlhan, 2017). Literatürde ebeveynlerin beklenen anne baba olma rolünü (bilgili olma, kısa vadede ve uzun vadede yetkin olma) karşılayamadıklarını düşündüklerinde yaşadıkları strese “ebeveynlik stresi” veya “anne-babalık stresi” denilmektedir (Özcan ve Arslan, 2018).

Okul öncesi dönem hem değişen ebeveyn sorumlulukları hem de okula uzun bir hazırlık süreci olması nedeniyle farklı ve zorlayıcı bir dönemdir. Özellikle eşlerin her ikisinin de çalıştığı ailelerde, çocukların ve ailenin yaşamında bakım sağlama ayrı bir yaşam dinamiği olarak etkili olmaktadır. Hızla gelişen dünyada yaşamın ilk yıllarının sağlıklı nesiller yetiştirmek üzerindeki etkisi anlaşılmış ve okul öncesi dönemde ebeveyn-çocuk iletişimi önem kazanmıştır. İdeal ebeveyni tanımlamak imkansız olmakla beraber, çocuk ebeveynlerinin tutum ve alışkanlıklarını kendine rol edinir. Dolayısıyla bu araştırmanın konusunu oluşturan ebeveyn stresi çocuğun daha sonraki yılları üzerinde oldukça etkilidir. Bütün bu koşullar değerlendirildiğinde ebeveynler için okul öncesi dönemde sosyal desteğin ebeveyn stresi için belirleyici olduğu

söylenbilir. Sosyal destek, bireyin ilgilenildiğine, sevildiğine, güvenildiğine ve değer verildiğine, karşılıklı bir yükümlülük ve iletişim ağı içerisinde olduğuna inandığı bir algı bütünü olarak tanımlanabilir (Sivrikaya ve Tekinarslan, 2013). Ebeveyn stresi, sosyal destekle azaltılabilir. Ancak kimi zaman ebeveynler içinde oldukları sosyal, duygusal ve ekonomik koşullar nedeni ile var olan sosyal desteği işlevsel kullanamamakta, bazen de algılamakta güçlük çekmektedirler. Bu durum ebeveyn stresini arttırmakta, ebeveynin yalnız ve çaresiz hissetmesine neden olmaktadır. Hatta anne ya da baba rolünün stresi etkilediği gibi sosyal destek algısını da belirlediği bilinmektedir. Bu tezin temel problemi, okul öncesi dönemde çocukları olan anne-babaların stres koşullarını ve bu koşullarda sosyal destek algılarını ortaya koymaktır.

3.2. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı; KKTC'nin Lefke ilçesinde yaşayan okul öncesi dönemde çocuğu olan ailelerdeki ebeveyn stresi ile algıladıkları sosyal destek arasındaki ilişkiyi yordayan sosyal ve bireysel değişkenleri değerlendirmek ve elde edilen bulgular ışığında öneriler geliştirmektir. Aynı zamanda KKTC'nin güneybatısında yer alan Lefke bölgesindeki okul öncesi eğitim ihtiyacını vurgulanmasına katkı sağlamak, sosyal hizmetin çevresi içerisinde birey yaklaşımına dayanan sistem kuramı bağlamında çözüm önerileri sunmak araştırmada hedeflenen diğer amaçlardır.

3.3. Araştırmanın Önemi

Hayatın temelini oluşturan bilgi, beceri ve alışkanlıkların kazanıldığı okul öncesi dönem insan gelişiminin başlangıç noktası ve çocuğun en hızlı geliştiği dönem olarak kabul edilir. Bu dönemde çocuğun gelişimini etkileyen öğrenme ve davranış örüntülerinin temelleri atılmaktadır (Morkoç ve Acar, 2014). Anne-babanın ebeveynlik stres düzeyi ile çocuğunun stres düzeyi genellikle birbirine yakın olmaktadır (Özcan ve Arslan, 2018). Algılanan sosyal destekle ilgili yapılan çalışmalarda genel olarak, sosyal destek algısının yüksek olmasının stresi azalttığı ya da önlediği; yetersiz sosyal desteğin anne babalarda tükenmişlik, stres ve depresyon gibi çeşitli duygu durum bozukluklarına neden olabildiği belirtilmiştir.

KKTC Devlet Planlama Örgütü İstatistik ve Araştırma Dairesi'nin 2018 yılında yayınladığı İstatistik Yılığındaki Okul Öncesi Okul, Öğrenci, Şube, Öğretmen ve Eğitim Kadrosu Sayısı tablosu verilerine göre 6. İlçe olan Lefke'nin okul öncesi toplam öğrenci sayısı diğer ilçelere göre oldukça azdır. Bu da bölgede okul öncesi eğitim kurumu seçeneklerinin artmasına teşvik edici bir durum değildir. Bölgede eşlerin her ikisinin de çalışıyor olması durumunda çocuğun eğitim ve oyun gereksinimlerini en iyi şekilde karşılayacak uygun okul öncesi eğitim kurumunu bulmak anne babalar için bir stres kaynağı olmakta hatta çiftler arasında çatışmaya neden olmaktadır. Anne-babaların seçim yapabilmesi için yeterli sayıda okul öncesi eğitim kurumu bulunmamasının ebeveynlerde strese neden olabilecek risk faktörleri arasında olabileceği öngörüsü ve varsayımıyla araştırmanın Lefke bölgesinde yürütülmesi önem taşımaktadır.

Ayrıca yapılan literatür taraması sonucunda KKTC özelinde yapılan bir çalışma olmadığı gibi, Lefke ve çevresindeki sözü edilen sınırlılık nedeniyle hem literatüre katkı sağlaması, hem de bölgedeki ihtiyacı vurgulaması açısından bu araştırma önemlidir.

3.4. Araştırmanın Varsayımları

Araştırmanın varsayımları, değişkenler ve bunlar arasındaki ilişkilerin sınanmasında kullanılan istatistiksel analizler Tablo 3.4.1'de gösterilmiştir.

Tablo 3.1 Araştırmanın Varsayımları

Varsayım	Değişkenler	İstatistiksel Teknikler
1. Ebeveynin cinsiyeti, ebeveyn stresi üzerinde etkilidir.	Cinsiyet	Ebeveyn Stresi Mann-Whitney U
2. Çocuğun cinsiyeti, ebeveyn stresi üzerinde etkilidir.	Çocuğun cinsiyeti	Ebeveyn Stresi Mann-Whitney U
3. Ebeveyn olarak birlikte olma durumu, ebeveyn stresi üzerinde etkilidir.	Medeni durum	Ebeveyn Stresi Kruskal Wallis
4. Eğitim düzeyi, ebeveyn stresi üzerinde etkilidir.	Eğitim düzeyi	Ebeveyn Stresi Kruskal Wallis
5. Eşin eğitim düzeyi, ebeveyn stresi üzerinde etkilidir.	Eşin eğitim düzeyi	Ebeveyn Stresi Kruskal Wallis

6. Gelir durumu, ebeveyn stresi üzerinde etkilidir.	Gelir durumu	Ebeveyn Stresi	Kruskal Wallis
7. Evlilik süresi, ebeveyn stresi üzerinde etkilidir.	Evlilik süresi	Ebeveyn Stresi	Kruskal Wallis
8. Ebeveynin cinsiyeti, çok boyutlu algılanan sosyal destek üzerinde etkilidir.	Ebeveynin cinsiyeti	Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek	Mann-Whitney U
9. Çocuğun cinsiyeti çok boyutlu algılanan sosyal destek üzerinde etkilidir.	Çocuğun cinsiyeti	Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek	Mann-Whitney U
10. Ebeveyn olarak birlikte olma durumu, çok boyutlu algılanan sosyal destek üzerinde etkilidir.	Ebeveyn olarak birlikte olma durumu	Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek	Kruskal Wallis
11. Eğitim düzeyi, çok boyutlu algılanan sosyal destek üzerinde etkilidir.	Eğitim düzeyi	Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek	Kruskal Wallis
12. Eşin eğitim düzeyi, çok boyutlu algılanan sosyal destek üzerinde etkilidir.	Eşin eğitim düzeyi	Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek	Kruskal Wallis
13. Gelir durumu, çok boyutlu algılanan sosyal destek üzerinde etkilidir.	Gelir durumu	Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek	Kruskal Wallis
14. Evlilik süresi, çok boyutlu algılanan sosyal destek üzerinde etkilidir.	Evlilik süresi	Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek	Kruskal Wallis
15. Ebeveynlerin Ebeveyn Stresi ile Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek arasında bir ilişki vardır.	Ebeveyn Stresi	Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek	Spearman's Korelasyon
16. Ebeveynlerin Ebeveyn Stresi ile Özel Bir İnsan Kaynaklı Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek arasında bir ilişki vardır.	Ebeveyn Stresi	Özel Bir İnsan Kaynaklı Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek	Spearman's Korelasyon
17. Ebeveynlerin Ebeveyn Stresi ile Aile Kaynaklı Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek arasında bir ilişki vardır.	Ebeveyn Stresi	Aile Kaynaklı Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek	Spearman's Korelasyon
18. Ebeveynlerin Ebeveyn Stresi ile Arkadaş Kaynaklı Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek arasında bir ilişki vardır.	Ebeveyn Stresi	Arkadaş Kaynaklı Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek	Spearman's Korelasyon

3.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırmada araştırmaya katılan ve istatistiksel analizlere dahil edilen ebeveynlerin soru formunu samimiyetle cevapladıkları ve seçilen örneklemin araştırma evrenini

temsil ettiği kabul edilmektedir. Ancak, okul öncesi dönemde çocuğu olan ailelerde ebeveyn stresi ve algılanan sosyal destek arasındaki ilişkiyi belirlemeyi amaçlayan bu araştırmada aşağıda belirtilen yöntemsel ve pratik sınırlılıklar bulunmaktadır;

1. Ölçekle yapılandırılan bu araştırmanın yönteminin nicel ve ilişkisel tarama modeline dayalı bir araştırma olması kendi başına bir sınırlılıktır.
2. Bu araştırma KKTC'nin Lefke bölgesinde devlet ya da özel, okul öncesi kurumlara devam eden çocukları olan ebeveynlerden oluşan bir örneklemin yanıtları ile sınırlıdır.
3. Her çocuk için yalnızca bir ebeveyn araştırmanın örneklemine dahil edilmiştir. Bu da araştırmanın bir başka sınırlılığıdır.
4. Araştırmada elde edilen veriler Anne Baba Stres Ölçeği (ABSÖ) ve Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği (ÇBASDÖ)'nin ölçebildiği nitelikler ile sınırlıdır.
5. Araştırma demografik değişkenler açısından Kişisel Bilgi Formu'ndan elde edilen veriler ile sınırlıdır.
6. Araştırmada araştırmaya katılan bireylerin ebeveyn stresi ve sosyal destek algısı, Kişisel Bilgi Formunda yer alan tüm değişkenlerle değil, araştırma konusunda etkili olabileceği düşünülen değişkenlerle açıklanmıştır. Bu da araştırmanın bir başka sınırlılığıdır.

3.6. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma okul öncesi dönemde ebeveyn stresi ve algılanan sosyal destek arasındaki ilişkinin değerlendirildiği nicel ve ilişkisel tarama modeline dayalı bir araştırmadır. Araştırmada korelasyon testi aracılığıyla farklı ölçekleri belirlediği özellikler arasındaki ilişki durumu/etkileşim belirlenmiştir.

3.7. Evren ve Örneklem

Araştırma evrenini KKTC'nin Lefke bölgesinde devlet ve özel okul öncesi öğrencilerinin ebeveynleri oluşturmaktadır. Evrenin belirlenmesinde KKTC Devlet Planlama Örgütü İstatistik ve Araştırma Dairesi'nin 2018 yılında yayınladığı İstatistik Yıllığı kullanılmıştır. İstatistik Yıllığındaki Okul Öncesi Okul, Öğrenci, Şube, Öğretmen ve Eğitim Kadrosu Sayısı tablosu verilerine göre, KKTC'nin Lefke

bölgesinde devlet ve özel okul öncesi toplam öğrenci sayısının 227 olduğu saptanmıştır. % 95 güven düzeyi, 0,5 standart sapma değeri, 0,05 kabul edilebilir sapma tolerans değeri alınarak hesaplanan örneklem sayısı 143 olarak belirlenmiştir. 2019-2020 eğitim öğretim yılında KKTC'nin Lefke ilçesinde bulunan devlet/özel okul öncesi eğitim kurumlarında eğitimine devam eden öğrenciler aracılığıyla farklı sosyodemografik özelliklere sahip 147 ebeveyne ulaşılmıştır.

Ebeveynlerin 0-6 yaş grubunda çocuğunun bulunması, Türkçe konuşup anlayabilmesi, ilkokul ve daha fazla eğitime sahip olması, ruhsal hastalık tanısı bulunmaması ve araştırmaya katılımda gönüllü olması araştırmaya dahil edilme kriterleri olarak belirlenmiştir.

3.8. Veri Toplama Araçları

Okul öncesi dönemde çocuğu olan ailelerde ebeveyn stresi ve algılanan sosyal destek arasındaki ilişkiyi belirlemeyi amaçlayan bu araştırmanın veri toplama araçları;

- Araştırmacı tarafından oluşturulan “Kişisel Bilgi Formu”,
- Kaymak Özmen ve Özmen (2012) tarafından geliştirilen “Anne Baba Stres Ölçeği (ABSÖ)” ve
- Orijinali Zimet vd. (1988) tarafından geliştirilen, Türkçe uyarlaması Eker ve Arkar (1995) tarafından yapılan “Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği(ÇBASDÖ)” dir.

3.8.1. Kişisel bilgi formu

Konuyla ilgili literatür taraması yapıldıktan sonra oluşturulan Kişisel Bilgi Formu, araştırmaya katılan ebeveynlerin sosyo-demografik özelliklerini belirlemek amacıyla kullanılmıştır. Araştırmanın bağımsız değişkenleri hakkında veri toplamak amacıyla oluşturulan bu form 10 sorudan oluşmaktadır. Bu sorularla araştırmaya dahil edilen bireylerin cinsiyeti, çocuğunun cinsiyeti, ebeveyn olarak birliktelik durumu, eğitim düzeyi, diğer ebeveynin eğitim düzeyi, gelir getirici herhangi bir işte çalışma durumu, (eğer herhangi bir gelir getirici işte çalışıyorsa) isteyken çocuğa bakım veren, ailenin gelir durumu, evlenme yaşı, evlilik süresi ile ilgili araştırmaya katılan

bireyi ve ailesini tanıtıcı demografik bilgiler elde edilmiştir. Kişisel Bilgi Formu örneği EK1’de verilmiştir.

3.8.2. Anne baba stres ölçeği

Anne Baba Stres Ölçeği (ABSÖ), Kaymak Özmen ve Özmen (2012) tarafından geliştirilen, 16 maddeden oluşan tek boyutlu bir ölçektir. Araştırmaya dahil edilen ebeveynlerin ölçekteki maddeleri yanıtlarken dikkat etmesi gerekenler ölçek yönergesinde belirtilmiştir. Yönergede ölçeğin temel amacını oluşturan araştırmaya dahil edilen ebeveynlerin anne-babalıklarına ilişkin duygu ve düşüncelerini gözden geçirerek ölçekteki maddeleri yanıtlamaları istenmiştir. Ölçek 4’lü likert tipi ölçek olup; 1:”Hiçbir Zaman”, 2:”Bazen”, 3:”Sık Sık”, 4:”Her Zaman” skalasından oluşmaktadır.

Araştırmaya dahil edilen ebeveynlerin ABSÖ’nden alabilecekleri en düşük puan 16, en yüksek puan ise 64’tür. Ölçekten alınan puan ile anne baba stresi arasında doğru oranda ilişki vardır yani ölçekten alınan puan yükseldikçe ebeveyn stresi artmaktadır. (Kaymak Özmen ve Özmen, 2012). Anne Baba Stres Ölçeği Formu EK2’de verilmiştir.

3.8.3. Çok boyutlu algılanan sosyal destek ölçeği

Orijinali Amerika Birleşik Devletlerinde 136 kadın ve 139 erkek üniversite mezunu katılımcı üzerinde Zimet vd. (1988), tarafından geliştirilen, “Özel Bir İnsan” (1., 2., 5., 10. maddeler), “Aile”(3., 4., 8., 11. maddeler), “Arkadaşlar” (6., 7., 9., 12. Maddeler) olmak üzere üç farklı kaynaktan alınan sosyal desteğin yeterliliğini toplamda 12 kısa maddede değerlendiren Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği (ÇBASDÖ)’nin Türkiye’de kullanımının geçerlik güvenirlik çalışması Eker ve Arkar (1995) tarafından yapılmıştır. Ölçek 7’li likert tipi ölçek olup; 1 “Kesinlikle Katılmıyorum”, 2 “Katılmıyorum”, 3 “Pek Katılmıyorum”, 4 “Kararsızım”, 5 “Biraz Katılıyorum”, 6 “Katılıyorum”, 7 “Kesinlikle Katılıyorum” skalasından oluşmaktadır.

Ölçekte her alt ölçekteki 4 sorunun puanın toplanmasıyla (Özel Bir İnsan alt ölçeği için 1., 2., 5., 10. maddelerdeki soruların puanı; Aile alt ölçeği için 3., 4., 8., 11. maddelerdeki soruların puanı; Arkadaşlar alt ölçeği için 6., 7., 9., 12. maddelerdeki

soruların puanı) alt ölçek puanı elde edilmiştir. Tüm alt ölçek puanlarının toplanması ile de ÇBASDÖ'nin toplam puanı elde edilmiştir ve ölçekten elde edilen toplam puanın yüksek olması algılanan sosyal desteğin yüksek olduğunu göstermektedir (Eker, 2001). Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği Formu EK3'te verilmiştir.

3.9. Verilerin Analizi

Araştırmada kullanılan ölçekler 15 Ocak-15 Mayıs 2020 tarihleri arasında uygulanmış ve elde edilen veriler SPSS 22.0 sürüm istatistik paket programı ile değerlendirilmiştir. Verilerin analizinde bağımsız değişkenlerin (ebeveynlerin cinsiyeti, çocuğunun cinsiyeti, ebeveyn olarak birliktelik durumu, eğitim düzeyi, diğer ebeveynin eğitim düzeyi, gelir getirici herhangi bir işte çalışma durumu, eğer herhangi bir gelir getirici işte çalışıyorsa isteyken çocuğa bakım veren, ailenin gelir durumu, evlenme yaşı, evlilik süresi) kullanılan ölçeklerle ilişkisini belirlemek amacıyla Mann Whitney U ve Kruskal Wallis, ölçeklerin birbiri ile ilişkisini belirlemek amacıyla Spearman's Korelasyon Analizi Testi yapılmıştır.

Soru formunda yer alan ABSÖ ve ÇBASDÖ'nin bu çalışma için geçerlilik güvenilirliği yeniden sınanmıştır. Her iki ölçek ve ÇBASDÖ'nin alt boyutları için hesaplanan Cronbach's Alpha katsayıları Tablo 3.2'de verilmiştir.

Tablo 3.2. Ölçeklerin güvenilirlik analizi (n=147)

Ölçek/Alt Boyut	Cronbach's Alpha Katsayısı	Madde sayısı
ABSÖ	,923	16
ÇBASDÖ	,959	12
Özel Bir İnsan	,933	4
Aile	,952	4
Arkadaşlar	,957	4

Analiz sonucunda ABSÖ'nin Cronbach's Alpha değeri "0,923" olarak belirlenmiştir. ÇBASDÖ'nin iç tutarlılık güvenilirliği için hesaplanan Cronbach's Alpha değeri "0,959" olup; Özel Bir İnsan alt boyutu için "0,933", Aile alt boyutu için "0,952", Arkadaşlar alt boyutu için "0,957" olarak belirlenmiştir. Yapılan analizler neticesinde araştırmanın temelini oluşturan bu ölçeklerin ve alt ölçeklerinin yüksek düzeyde yordayıcı olduğu anlaşılmaktadır.

BÖLÜM 4: BULGULAR

Bu bölümde araştırmadan elde edilen bulgular; Araştırmaya Katılan Ebeveynleri Tanıtıcı Bilgi, Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin Anne Baba Stres Ölçeğine İlişkin Değerlendirmelerine Göre Dağılımı, Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeğine İlişkin Değerlendirmelerine Göre Dağılımı, Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin Anne Baba Stres Ölçeğine İlişkin Değerlendirmelerinin Ortalama Puanları, Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeğine İlişkin Değerlendirmelerinin Ortalama Puanları, Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin Ölçeklere Verdikleri Yanıtların Genel Ortalaması, Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin Ölçeklere İlişkin Değerlendirmelerinin Cinsiyet Değişkenine Göre İrdelenmesi, Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin Ölçeklere İlişkin Değerlendirmelerinin Çocuğun Cinsiyeti Değişkenine Göre İrdelenmesi, Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin Ölçeklere İlişkin Değerlendirmelerinin Medeni Durum Değişkenine Göre İrdelenmesi, Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin Ölçeklere İlişkin Değerlendirmelerinin Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre İrdelenmesi, Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin Ölçeklere İlişkin Değerlendirmelerinin Eşin Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre İrdelenmesi, Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin Ölçeklere İlişkin Değerlendirmelerinin Gelir Durumu Değişkenine Göre İrdelenmesi, Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin Ölçeklere İlişkin Değerlendirmelerinin Evlilik Süresi Değişkenine Göre İrdelenmesi ve Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin Ebeveynlik Stresi Ve Sosyal Destek Algısı Arasındaki İlişkinin İrdelenmesi başlıkları altında açıklanmıştır.

4.1. Araştırmaya Katılan Ebeveynleri Tanıtıcı Bilgi

Bu başlık altında araştırmaya dahil edilen ebeveynlerin cinsiyeti, çocuğun cinsiyeti, ebeveyn olarak birliktelik durumu, eğitim düzeyi, diğer ebeveynin eğitim düzeyi, gelir getirici herhangi bir işte çalışma durumu, (eğer herhangi bir gelir getirici işte çalışıyorsa) isteyken çocuğa bakım veren kişi, ailenin gelir durumu, evlenme yaşı, evlilik süresi gibi demografik özellikleri açıklanmış ve bu demografik özellikler tablo 4.1.'de gösterilmiştir.

Tablo 4.1. incelendiğinde araştırmaya katılan ebeveynlerin yarısından fazlası (% 57,8) anneler, %42,2'sinin babalardan oluştuğu anlaşılmaktadır. Araştırma

kapsamındaki ebeveynlerin %54,4'ünün kız, %45,6'sının erkek çocuğu vardır. Ebeveyn olarak birlikte olma durumu açısından bakıldığında araştırmaya katılan ebeveynlerin çoğunluğunun (%80,3) evli oldukları, %12,9'unun boşandıkları, %6,8'inin ise ayrı yaşadıkları saptanmıştır. Araştırmaya dahil edilen ebeveynlerin yarısından fazlasının (%58,5) üniversite ve üzeri eğitim düzeyinde oldukları, %29,9'unun lise mezunu, %5,4'ünün ilköğretim mezunu, eşlerinin ise %58,5'inin üniversite ve üstü eğitim düzeyinde oldukları, %35,4'ünün lise mezunu, %6,1'inin ilköğretim mezunu olduğu belirlenmiştir. Araştırmaya katılan ebeveynlerin büyük çoğunluğu (%80,3) bir işte çalışmakta; %19,7'si gelir getirici herhangi bir işte çalışmamaktadır. Çocuğa bakım veren kişinin kim olduğu incelendiğinde, ebeveyni/ebeveynleri isteyken çocukların %42,2'sinin anaokulu, , %23,1'inin yakın akrabası, %19'unun annesi, %10,2'sinin ücretli bakıcısı ile zaman geçirdiği, %3,4'ünün babası, %2'sinin de diğer faktörler kapsamında kreşte bakım ihtiyaçlarının karşılandığı anlaşılmaktadır. Araştırma kapsamındaki ebeveynlere ailelerinin gelir durumu sorulduğunda, ebeveynlerin ailelerinin gelir durumlarını önemli bir kısmının (%67,3) “Geliri Giderine Denk”, %21,1'inin “Geliri Giderinden Fazla”, %11,6'sının ise “Geliri Giderinden Az”, olarak değerlendikleri görülmüştür. Araştırmaya katılan ebeveynlerin %66,7'sinin evlenme yaşı 21-30 yaş aralığında, %21,8'inin evlenme yaşı 16-21 yaş aralığında olup, %11,6'sının evlenme yaşı 31 yaş ve üzerindedir. Evlilik süresi açısından değerlendirildiğinde ebeveynlerin yarısından fazlasının (%51) 5-10 yıl, %30,6'sının 5 yıldan az, %18,4'ünün 10 yıl ve daha uzun süredir evli oldukları saptanmıştır.

Tablo 4.1. Araştırmaya katılan ebeveynlerin demografik özelliklerine göre dağılımı (n=147)

	Sayı(n)	Yüzde(%)
Cinsiyet		
Kadın	85	57,8
Erkek	62	42,2
Çocuk Cinsiyeti		
Kız	80	54,4
Erkek	67	45,6
Ebeveyn Olarak Birlikte Olma Durumu		
Evet, evliyiz	118	80,3
Hayır, ayrı yaşıyoruz	10	6,8
Hayır, boşandık	19	12,9
Eğitim Düzeyi		
İlköğretim	8	5,4
Lise	44	29,9
Üniversite ve üstü	95	64,6
Diğer Ebeveynin Eğitim Düzeyi		
İlköğretim	9	6,1
Lise	52	35,6
Üniversite ve üstü	86	58,5
Gelir Getirici Bir İşte Çalışma Durumu		
Evet	118	80,3
Hayır	29	19,7
Ebeveyn İsteyken Çocuğa Bakım Veren		
Annesi	28	19,0
Babası	5	3,4
Yakın Akraba	34	23,1
Bakıcı	15	10,2
Anaokulu	62	42,2
Diğer	3	2,0
Ailenin Gelir Durumu		
Geliri giderinden az	17	11,6
Geliri giderine denk	99	67,3
Geliri giderinden fazla	31	21,1
Evlenme Yaşı		
16-21 yaş	32	11,6
21-30 yaş	98	66,7
31 yaş ve üzeri	17	11,6
Evlilik süresi		
5 yıldan az	45	30,6
5-10 yıl	75	51,0
11 yıl ve üzeri	27	18,4

4.2. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin Anne Baba Stres Ölçeğine İlişkin Değerlendirmelerine Göre Dağılımı

Bu başlık altında araştırmaya katılan ebeveynlerin araştırmanın temel konusunu oluşturan ebeveyn stresini belirlemek amacıyla oluşturulan 16 maddelik ABSÖ’nde yer alan tutum cümlelerine verdikleri yanıtlar tablo 4.2.’de açıklanmıştır.

Ölçekte yer alan **“Çocuğumu mutlu etmek benim için çok zor.”** maddesi için ebeveynlerin yarısından fazlası (%51) “bazen”, %38,1’i hiçbir zaman, %6,8’i “sık sık” %4,1’i de her zaman değerlendirmelerini yapmışlardır.

“Çocuğumun bakımı ile ilgili sorumluluklarım beni öyle yoruyor ki başka bir şey yapmaya isteğim olmuyor.” tutum cümlesine ebeveynlerin yarısına yakını (%46,3) “bazen”, %35,4’ü “hiçbir zaman”, %15,6’sı “sık sık” ve %2,7’si “her zaman” yanıtlarını vermişlerdir.

“Anne/Baba olmanın zor olduğunu düşünüyorum.” tutumu açısından ebeveynlerin %42,2’sinin “bazen” yanıtını, birbirine yakın oranlarda “hiçbir zaman” (%25,2) ve “her zaman” (%23,1) yanıtlarını verdikleri, %9,5’inin ise “sık sık” yanıtını tercih ettikleri saptanmıştır.

Ölçekte yer alan **“Çocuğumun bazı şeyleri beni kızdırmak için yaptığını düşünüyorum.”** tutum cümlesini ebeveynlerin yarısına yakını (%45,6) “bazen”, %38,8 “hiçbir zaman”, %12,9 “sık sık”, %12,7 “her zaman” yanıtları ile değerlendirmişlerdir.

“Çocuk sahibi olduğumdan beri kendime zaman ayıramıyorum.” diyen ebeveynlerin %44,2’si “bazen”, %25,9’u “sık sık”, %16,3’ü “hiçbir zaman” %13,6’sı “her zaman”, böyle düşündüklerini belirtmişlerdir.

“Anne/Baba olduğumdan beri kendimi daha yaşlı hissediyorum.” cümlesi için ebeveynlerin %37,4’ü “bazen”, %32’si “hiçbir zaman”, %19’u “her zaman” ve %11,6’sı “sık sık” yanıtlarını vermiştir.

Ölçekteki **“Çocuğum bir hata yaptığında bundan kendimi sorumlu tutuyorum.”** tutum cümlesine ebeveynlerin yarısından fazlası (%55,1) “bazen”, %23,1’i “hiçbir zaman”, %17’si “sık sık” ve %4,8’i “her zaman” yanıtını vermişlerdir.

“Çocuğuma kızdığım da davranışlarımı kontrol etmekte zorlanıyorum.” tutum cümlesi için ebeveynlerin %44,9’u “hiçbir zaman” %40,1’i “bazen”, %12,2’si “sık sık” ve %2,7’si “her zaman” değerlendirmelerini yapmıştır.

“Anne/Babalığa ilişkin sorumluluklarım beni psikolojik açıdan zorluyor.” maddesi için ebeveynlerin yarısına yakını (%49) “bazen”, %28,6’sı “hiçbir zaman”, %16,3’ü “sık sık” ve %6,1’i “her zaman” değerlendirmelerini tercih etmiştir.

“Çocuğumun diğer çocuklara göre daha zor bir çocuk olduğunu düşünüyorum.” maddesini ebeveynlerin %7,5’i “her zaman”, %19,7’si “sık sık”, %29,9’ü “bazen” ve %42,9’u “hiçbir zaman” olarak yanıtlamışlardır.

“Hayal ettiğim gibi bir anne/baba olmadığımı düşünüyorum.” maddesine ebeveynlerin %42,2’si “hiçbir zaman”, %36,1’i “bazen”, %14,3’ü “sık sık” ve %7,5’i “her zaman” yanıtını vermişlerdir.

“Çocuğumun istekleri karşısında tutarsız davranabiliyorum.” diyen ebeveynlerin yarısına yakını (%45,6) “bazen”, %37,4’ü “hiçbir zaman”, %13,6’sı “sık sık” ve %3,4’ü “her zaman” ifadeleri ile açıklamışlardır.

“Çocuğumun ihtiyaçlarını yeterince karşılayamadığımı hissediyorum.” tutum cümlesine ebeveynlerin “bazen” ve “hiçbir zaman” olarak değerlendirenlerin oranı aynıken (%42,9), %9,5’i “sık sık”, %4,8’i “her zaman” şeklinde değerlendirmişlerdir.

“Hayatımdaki en temel stres kaynağı, çocuk sahibi olmaktır.” tutum cümlesi için ebeveynlerin çoğunluğu (%70,7) “hiçbir zaman”, %22,4’ü “bazen”, %4,8’i “sık sık” ve %2’si “her zaman” değerlendirmelerini yapmışlardır.

Ölçekte yer alan **“Çocuğumu eğitmek konusunda kendimi yetersiz buluyorum.”** maddesini ebeveynlerin “bazen” ve “hiçbir zaman” şeklinde değerlendirenlerin oranı birbirine yakın (%42,9/%44,2) bulunmuş ve %3,4’ü “her zaman”, %9,5’i “sık sık” şeklinde değerlendirmişlerdir.

“Başarısız bir anne/baba olduğumu düşünüyorum.” maddesi için ebeveynlerin yarısından fazlası (%53,1) “hiçbir zaman”, %35,4’ü “bazen”, %8,2’si “sık sık” ve %3,4’ü “her zaman” değerlendirmelerini yapmışlardır.

Tablo 4.2. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin Anne Baba Stres Ölçeği'ne İlişkin Değerlendirmelerine Göre Dağılımı (n=147)

ABSÖ	Her zaman		Sık sık		Bazen		Hiçbir zaman	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Sorular								
1- Çocuğumu mutlu etmek benim için çok zor	6	4,1	10	6,8	75	51,0	56	38,1
2- Çocuğumun bakımı ile ilgili sorumluluklarım beni öyle yoruyor ki başka bir şey yapmaya isteğim olmuyor.	4	2,7	23	15,6	68	46,3	52	35,4
3- Anne/ Baba olmanın zor olduğunu düşünüyorum.	34	23,1	14	9,5	62	42,2	37	24,5
4- Çocuğumun bazı şeyleri beni kızdırmak için yaptığını düşünüyorum.	4	2,7	19	12,9	67	45,6	57	38,8
5- Çocuk sahibi olduğumdan beri kendime zaman ayıramıyorum.	20	13,6	38	25,9	65	44,2	24	16,3
6- Anne/Baba olduğumdan beri kendimi daha yaşlı hissediyorum.	28	19,0	17	11,6	55	37,4	47	32,0
7- Çocuğum bir hata yaptığında bundan kendimi sorumlu tutuyorum.	7	4,8	25	17,0	81	55,1	34	23,1
8- Çocuğuma kızdığımında davranışlarımı kontrol etmekte zorlanıyorum.	4	2,7	18	12,2	59	40,1	66	44,9
9- Anne/Babalığa ilişkin sorumluluklarım beni psikolojik açıdan zorluyor.	9	6,1	24	16,3	72	49,0	42	28,6
10- Çocuğumun diğer çocuklara göre daha zor bir çocuk olduğunu düşünüyorum.	11	7,5	29	19,7	44	29,9	63	42,9
11- Hayal ettiğim gibi bir anne/baba olmadığımı düşünüyorum.	11	7,5	21	14,3	53	36,1	62	42,2
12- Çocuğumun istekleri karşısında tutarsız davranabiliyorum.	5	3,4	20	13,6	67	45,6	55	37,4
13- Çocuğumun ihtiyaçlarını yeterince karşılayamadığımı hissediyorum.	7	4,8	14	9,5	63	42,9	63	42,9
14- Hayatımdaki en temel stres kaynağı, çocuk sahibi olmaktır.	3	2,0	7	4,8	33	22,4	104	70,7
15- Çocuğumu eğitmek konusunda kendimi yetersiz buluyorum.	5	3,4	14	9,5	63	42,9	65	44,2
16- Başarısız bir anne/baba olduğumu düşünüyorum.	5	3,4	12	8,2	52	35,4	78	53,1

4.3. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği'ne İlişkin Değerlendirmelerine Göre Dağılımı

Bu başlık altında araştırmaya katılan ebeveynlerin araştırmanın 12 maddeden oluşan ÇBASDÖ'ne verdikleri yanıtlar açıklanarak, dağılımları Tablo 4.3.'te gösterilmiştir. Ölçekte yer alan **“Ailem ve arkadaşlarım dışında olan ve ihtiyacım olduğunda yanımda olan bir insan (örneğin, flört, nişanlı, sözlü, akraba, komşu, doktor) var.”** maddesi için ebeveynlerin %13,6'sı “kesinlikle katılmıyorum”, %16,3'ü “katılmıyorum”, %9,5'i “pek katılmıyorum”, %2,7'si “kararsızım”, %11,6'sı “biraz katılıyorum”, %25,2'si “katılıyorum” ve %21,1'i “kesinlikle katılıyorum” değerlendirmelerini yapmışlardır. Ebeveynlerin neredeyse yarısına yakını (%46,3) ailesi ve arkadaşları dışında birinin var olduğunu belirtmektedirler.

“Ailem ve arkadaşlarım dışında olan ve sevinç ve kederlerimi paylaşabileceğim bir insan (örneğin, flört, nişanlı, sözlü, akraba, komşu, doktor) var.” cümlesine araştırmaya katılan ebeveynlerin %11,6'sı “kesinlikle katılmıyorum”, %13,6'sı “katılmıyorum”, %10,9'u “pek katılmıyorum”, %4,1'i “kararsızım”, %10,9'u “biraz katılıyorum”, %27,9'u “katılıyorum” ve %21,1'i “kesinlikle katılıyorum” cevabını vermişlerdir. Ebeveynlerin yarısına yakınının duygularını paylaşabildikleri yakınları dışında insanlar olduğu söylenebilir (%49).

“Ailem (örneğin, annem, babam, eşim, çocuklarım, kardeşlerim) bana gerçekten yardımcı olmaya çalışır.” cümlesini ebeveynlerin %9,5'i “kesinlikle katılmıyorum”, %10,9'u “katılmıyorum”, %4,8'i “pek katılmıyorum”, %3,4'ü “kararsızım”, %7,5'i “biraz katılıyorum” şeklinde yanıtlarken, %63,9'u “katılıyorum” (%26,5) ve “kesinlikle katılıyorum” (%37,4) şeklinde yanıtlamışlardır.

Ölçekteki **“İhtiyacım olan duygusal yardımı ve desteği ailemden (örneğin, annemden, babamdan, eşimden, çocuklarımdan, kardeşlerimden) alırım.”** cümlesine ebeveynlerin %10,2'si “kesinlikle katılmıyorum”, %8,2'si “katılmıyorum”, %6,1'i “pek katılmıyorum”, %2,7'si “kararsızım”, %6,8'i “biraz katılıyorum”, %25,9'u “katılıyorum” ve %40,1'i “kesinlikle katılıyorum” değerlendirmelerini yapmışlardır. Aile desteğini hisseden ebeveynlerin oranı oldukça yüksektir (%66).

“Ailem ve arkadaşlarım dışında olan ve beni gerçekten rahatlatan bir insan (örneğin, flört, nişanlı, sözlü, akraba, komşu, doktor) var.” cümlesi için ebeveynlerin %12,2’i “kesinlikle katılmıyorum”, %15,6’sı “katılmıyorum”, %10,2’si “pek katılmıyorum”, %2’si “kararsızım”, %10,9’u biraz katılıyorum”, %25,9’u “katılıyorum” ve %23,1’i “kesinlikle katılıyorum” yanıtlarını tercih etmişlerdir.

“Arkadaşlarım bana gerçekten yardımcı olmaya çalışırlar.” cümlesine ebeveynlerin %12,9’u “kesinlikle katılmıyorum”, %7,5’i “katılmıyorum”, %9,5’i “pek katılmıyorum”, %6,1’i “kararsızım”, %13,6’sı “biraz katılıyorum”, %29,3’ü “katılıyorum” ve %21,1’i “kesinlikle katılıyorum” yanıtlarını vermişlerdir.

“İşler kötü gittiğinde arkadaşlarıma güvenebilirim.” tutum cümlesine ebeveynlerin %17,7’si kesinlikle katılmadığını, %4,1’i katılmadığını, %10,9’u pek katılmadığını, %7,5’i kararsız olduğunu, %15,6’sı biraz katıldığını, %20,4’ü katıldığını ve %20,4’ü kesinlikle katıldığını belirtmiştir. Ebeveynlerin zor durumda kaldıklarında arkadaşlarına güvenebileceklerini düşünenlerin oranı (%40,8) düşünmeyenlerin oranının yaklaşık iki katıdır (%21,8).

“Sorunlarımı ailemle (örneğin, annemle, babamla, eşimle, çocuklarımla, kardeşlerimle) konuşabilirim.” cümlesine ebeveynlerin %12,2’si “kesinlikle katılmıyorum”, %6,1’i “katılmıyorum”, %7,5’i “pek katılmıyorum”, %4,1’i “kararsızım”, %6,8’i “biraz katılıyorum”, %28,6’sı “katılıyorum” ve %34,7’si “kesinlikle katılıyorum” yanıtlarını vermişlerdir. Ailesi ile sorunlarını konuşabilen ebeveynlerin oranı (%63,3) oldukça yüksektir.

“Sevinç ve kederlerimi paylaşabileceğim arkadaşlarım var.” maddesi için ebeveynler %13,6’sı “kesinlikle katılmıyorum”, %6,8’i “katılmıyorum”, %6,8’i “pek katılmıyorum”, %5,4’ü “kararsızım”, %12,9’u “biraz katılıyorum”, %25,9’u “katılıyorum” ve %28,6’sı “kesinlikle katılıyorum” şeklinde değerlendirmeler yapmışlardır.

“Ailem ve arkadaşlarım dışında olan ve duygularıma önem veren bir insan (örneğin, flört, nişanlı, sözlü, akraba, komşu, doktor) var.” cümlesine ebeveynlerin %15,6’sı “kesinlikle katılmıyorum”, %12,2’si “katılmıyorum”, %8,8’i “pek katılmıyorum”, %2,7’si “kararsızım”, %10,9’u “biraz katılıyorum”, %27,9’u “katılıyorum” ve %21,8’i “kesinlikle katılıyorum” yanıtlarını vermişlerdir.

Ölçekteki **“Kararlarımı vermede ailem (örneğin, annem, babam, eşim, çocuklarım, kardeşlerim) bana yardımcı olmaya isteklidir.”** maddesi için ebeveynler %10,9’u oranında “kesinlikle katılmıyorum”, %9,5 oranında “katılmıyorum”, %4,8 oranında “pek katılmıyorum” değerlendirmelerini yaparken, %4,1’inin “kararsızım”, %6,8’inin “biraz katılıyorum”, %27,9’unun “katılıyorum” ve %36,1’inin “kesinlikle katılıyorum” yanıtlarını verdikleri belirlenmiştir.

“Sorunlarımı arkadaşarımla konuşabilirim.” tutum cümlesine ebeveynlerin %14,3’ü kesinlikle katılmadığını, %6,8’i katılmadığını, %4,1’i pek katılmadığını, %7,5’i kararsız olduğunu, %16,3’ü biraz katıldığını, %25,9’u katıldığını ve %25,2’si kesinlikle katıldığını belirtmişlerdir.

Tablo 4.3. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği'ne İlişkin Değerlendirmelerine Göre Dağılımı (n=147)

ÇBASDÖ Sorular	Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Pek Katılmıyorum		Kararsızım		Biraz Katılıyorum		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
1-Ailem ve arkadaşlarım dışında olan ve ihtiyacım olduğunda yanımda olan bir insan (örneğin flört nişanlı sözlü akraba komşu doktor) var.	20	13,6	24	16,3	14	9,5	4	2,7	17	11,6	37	25,2	31	21,1
2- Ailem ve arkadaşlarım dışında olan ve sevinç ve kederlerimi paylaşabileceğim bir insan (örneğin flört nişanlı sözlü akraba komşu doktor) var.	17	11,6	20	13,6	16	10,9	6	4,1	16	10,9	41	27,9	31	21,1
3- Ailem (örneğin annem babam eşim çocuklarım kardeşlerim) bana gerçekten yardımcı olmaya çalışır.	14	9,5	16	10,9	7	4,8	5	3,4	11	7,5	39	26,5	55	37,4
4- İhtiyacım olan duygusal yardımı ve desteği ailemden (örneğin annemden babamdan eşimden çocuklarımdan kardeşlerimden) alırım.	15	10,2	12	8,2	9	6,1	4	2,7	10	6,8	38	25,9	59	40,1
5- Ailem ve arkadaşlarım dışında olan ve beni gerçekten rahatlatan bir insan (örneğin flört nişanlı sözlü akraba komşu doktor) var.	18	12,2	23	15,6	15	10,2	3	2,0	16	10,9	38	25,9	34	23,1
6- Arkadaşlarım bana gerçekten yardımcı olmaya çalışırlar.	19	12,9	11	7,5	14	9,5	9	6,1	20	13,6	43	29,3	31	21,1
7- İşler kötü gittiğinde arkadaşlarıma güvenebilirim.	26	17,7	6	4,1	16	10,9	11	7,5	23	15,6	30	20,4	35	23,8
8-Sorunlarımı ailemle (örneğin annemle babamla eşimle çocuklarımla kardeşlerimle) konuşabilirim.	18	12,2	9	6,1	11	7,5	6	4,1	10	6,8	42	28,6	51	34,7
9- Sevinç ve kederlerimi paylaşabileceğim arkadaşlarım var.	20	13,6	10	6,8	10	6,8	8	5,4	19	12,9	38	25,9	42	28,6
10- Ailem ve arkadaşlarım dışında olan ve duygularına önem veren bir insan (örneğin flört nişanlı sözlü akraba komşu doktor) var.	23	15,6	18	12,2	13	8,8	4	2,7	16	10,9	41	27,9	32	21,8
11- Kararlarımı vermede ailem (örneğin annem babam eşim çocuklarım kardeşlerim) bana yardımcı olmaya isteklidir.	16	10,9	14	9,5	7	4,8	6	4,1	10	6,8	41	27,9	53	36,1
12- Sorunlarımı arkadaşlarımla konuşabilirim.	21	14,3	10	6,8	6	4,1	11	7,5	24	16,3	38	25,9	37	25,2

4.4. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin Anne Baba Stres Ölçeği'ne İlişkin Değerlendirmelerinin Ortalama Puanları

Araştırmaya katılan ebeveynlerin ebeveynlik stresini değerlendirmeye olanak sağlayan ABSÖ'ndeki tutum cümlelerinden aldıkları ortalama ve standart sapma değerleri Tablo 4.4 gösterilmiştir.

Elde edilen bulgulara göre en yüksek ortalama puanı 5. madde olan “çocuk sahibi olduğumdan beri kendime zaman ayıramıyorum” maddesi ($\bar{x} = 2,37$), ikinci en yüksek ortalama puanı 3. madde olan “anne baba olmanın zor olduğunu düşünüyorum” maddesi ($\bar{x} = 2,31$), üçüncü en yüksek ortalama puanı 6. madde olan “anne baba olduğumdan beri kendimi daha yaşlı hissediyorum” maddesi ($\bar{x} = 2,18$) almıştır. En düşük ortalama puanı 14. madde olan “hayatımdaki en temel stres kaynağı çocuk sahibi olmaktır” cümlesi ($\bar{x} = 1,38$), ikinci en düşük ortalama puanı 16. madde olan “başarısız bir anne/baba olduğumu düşünüyorum” cümlesi ($\bar{x} = 1,62$), üçüncü en düşük ortalama puanı ise 15. madde olan “çocuğumu eğitmek konusunda kendimi yetersiz buluyorum” cümlesi ($\bar{x} = 1,72$) almıştır.

Bu sonuçlardan da anlaşıldığı gibi araştırmaya katılan ebeveynlerin ebeveynlik stres düzeylerinin oldukça düşük olduğu söylenebilir.

Tablo 4.4. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin Anne Baba Stres Ölçeği'ne İlişkin Değerlendirmelerinin Ortalama Puanları

ABSÖ	$\bar{x}$	SS
1- Çocuğumu mutlu etmek benim için çok zor	1,77	,750
2- Çocuğumun bakımı ile ilgili sorumluluklarım beni öyle yoruyor ki başka bir şey yapmaya isteğim olmuyor.	1,86	,776
3- Anne/ Baba olmanın zor olduğunu düşünüyorum.	2,31	1,089
4- Çocuğumun bazı şeyleri beni kızdırmak için yaptığını düşünüyorum.	1,80	,767
5- Çocuk sahibi olduğumdan beri kendime zaman ayıramıyorum.	2,37	,915
6- Anne/Baba olduğumdan beri kendimi daha yaşlı hissediyorum.	2,18	1,084
7- Çocuğum bir hata yaptığında bundan kendimi sorumlu tutuyorum.	2,03	,771

8- Çocuğuma kızdığım da davranışlarımı kontrol etmekte zorlanıyorum.	1,73	,781
9- Anne/Babalığa ilişkin sorumluluklarım beni psikolojik açıdan zorluyor.	2,00	,836
10- Çocuğumun diğer çocuklara göre daha zor bir çocuk olduğunu düşünüyorum.	1,92	,962
11- Hayal ettiğim gibi bir anne/baba olamadığımı düşünüyorum.	1,87	,924
12- Çocuğumun istekleri karşısında tutarsız davranabiliyorum.	1,83	,788
13- Çocuğumun ihtiyaçlarını yeterince karşılayamadığımı hissediyorum.	1,76	,814
14- Hayatımdaki en temel stres kaynağı, çocuk sahibi olmaktır.	1,38	,676
15- Çocuğumu eğitmek konusunda kendimi yetersiz buluyorum.	1,72	,774
16- Başarısız bir anne/baba olduğumu düşünüyorum.	1,62	,779

4.5. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği'ne İlişkin Değerlendirmelerinin Ortalama Puanları

Araştırmaya katılan ebeveynlerin sosyal destek algısını değerlendirmeye olanak sağlayan ÇBASDÖ'nden aldıkları ortalama ve standart sapma değerleri Tablo 4.5'te gösterilmiştir.

Elde edilen bulgulara göre en yüksek ortalama puanı 4. madde olan “ihtiyacım olan duygusal yardımı ve desteği ailemden alırım” maddesi ($\bar{x} = 5,26$), ikinci en yüksek ortalama puanı 3. madde olan “ailem bana gerçekten yardımcı olmaya çalışır” maddesi ($\bar{x} = 5,18$), üçüncü en yüksek ortalama puanı 11. madde olan “kararlarımı vermede ailem (örneğin annem babam eşim çocuklarım kardeşlerim) bana yardımcı olmaya isteklidir” maddesi almıştır. En düşük ortalama puanı ölçeğin ilk maddesi olan “ailem ve arkadaşlarım dışında olan ve ihtiyacım olduğunda yanımda olan bir insan var” maddesi ($\bar{x} = 4,42$), ikinci en düşük ortalama puanı 10. madde olan “ailem ve arkadaşlarım dışında olan ve duygularıma önem veren bir insan var” maddesi ($\bar{x} = 4,52$), üçüncü en düşük ortalama puanı ise 5. madde olan “ailem ve arkadaşlarım dışında olan ve beni gerçekten rahatlatan bir insan var” maddesi ($\bar{x} = 4,54$) almıştır.

En yüksek ortalama puanı alan maddeler en yüksekte en düşüğe sırasıyla 4. madde, 3. madde ve 11. madde olup; ölçeğin Aile alt ölçeğinin maddeleridir. En düşük ortalama puanı alan maddeler ise en düşüğe en yükseğe sırasıyla 1. Madde, 10. madde ve 5. madde olup; ölçeğin Özel Bir İnsan alt ölçeğinin maddeleridir. Ölçekteki maddelerin puan ortalamalarından da anlaşılacağı gibi araştırmaya katılan ebeveynlerin aile kaynaklı sosyal destek algılarının, özel bir insan kaynaklı sosyal destek algılarından daha yüksek olduğu söylenebilir.

Tablo 4.5. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği'ne İlişkin Değerlendirmelerinin Ortalama Puanları

ÇBASDÖ	$\bar{x}$	SS
1-Ailem ve arkadaşlarım dışında olan ve ihtiyacım olduğunda yanımda olan bir insan (örneğin flört nişanlı sözlü akraba komşu doktor) var.	4,42	2,202
2- Ailem ve arkadaşlarım dışında olan ve sevinç ve kederlerimi paylaşabileceğim bir insan (örneğin flört nişanlı sözlü akraba komşu doktor) var.	4,57	2,126
3- Ailem (örneğin annem babam eşim çocuklarım kardeşlerim) bana gerçekten yardımcı olmaya çalışır.	5,18	2,119
4- İhtiyacım olan duygusal yardımı ve desteği ailemden (örneğin annemden babamdan eşimden çocuklarımdan kardeşlerimden) alırım.	5,26	2,114
5- Ailem ve arkadaşlarım dışında olan ve beni gerçekten rahatlatan bir insan (örneğin flört nişanlı sözlü akraba komşu doktor) var.	4,54	2,190
6- Arkadaşlarım bana gerçekten yardımcı olmaya çalışırlar.	4,72	2,067
7- İşler kötü gittiğinde arkadaşlarıma güvenebilirim.	4,56	2,168
8-Sorunlarımı ailemle (örneğin annemle babamla eşimle çocuklarımla kardeşlerimle) konuşabilirim.	5,12	2,131
9- Sevinç ve kederlerimi paylaşabileceğim arkadaşlarım var.	4,89	2,130
10- Ailem ve arkadaşlarım dışında olan ve duygularıma önem veren bir insan (örneğin flört nişanlı sözlü akraba komşu doktor) var.	4,52	2,222
11- Kararlarımı vermede ailem (örneğin annem babam eşim çocuklarım kardeşlerim) bana yardımcı olmaya isteklidir.	5,14	2,136
12- Sorunlarımı arkadaşlarımla konuşabilirim.	4,83	2,098

4.6. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin Ölçeklere Verdikleri Yanıtların Genel Ortalaması

Bu noktada araştırmaya katılan ebeveynlerin ölçeklere verdikleri yanıtların genel ortalama ve standart sapma değerleri Tablo 4.6'da gösterilmiştir.

Araştırmaya katılan ebeveynlerin ABSÖ'ne ilişkin değerlendirmelerinden alabilecekleri en düşük puan 16, en yüksek puan 64 olup; verdikleri yanıtların genel ortalaması 30,13'tür. Bu durumda araştırmaya katılan ebeveynlerin ebeveynlik stres düzeylerinin düşük olduğu söylenebilir. Araştırmaya katılan ebeveynlerin ÇBASDÖ'ne ilişkin değerlendirmelerinden alabilecekleri en düşük puan 12, en yüksek puan 84 olup; verdikleri yanıtlar 57,74 ortalama puana sahiptir. Bu da araştırmaya katılan ebeveynlerin sosyal destek algı düzeylerinin oldukça yüksek olduğu anlamına gelmektedir.

ÇBASDÖ'nin Arkadaşlar alt ölçeğinin genel ortalaması 19,00'dur. Aile alt ölçeği 20,69 puan ile en yüksek ortalama puanı alan; Özel Bir İnsan alt ölçeği 18,04 puan ile en düşük ortalama puanı alan alt ölçektir. Bu durumda araştırmaya katılan ebeveynlerin aile ve arkadaşlar kaynaklı sosyal destek algılarının, özel bir insan kaynaklı sosyal destek algılarından daha yüksek olduğu söylenebilir.

Tablo 4.6. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin Ölçeklere Verdikleri Yanıtların Genel Ortalaması

Ölçekler	$\bar{x}$	SS
ABSÖ	30,13	9,223
ÇBASDÖ	57,74	21,319
Özel Bir İnsan	18,04	7,975
Aile	20,69	7,945
Arkadaşlar	19,00	7,962

4.7. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin Ölçeklere İlişkin Değerlendirmelerinin Cinsiyet Değişkenine Göre İrdelenmesi

Ebeveynlerin cinsiyetinin ölçeklerden aldıkları puanlarda bir farklılığa neden oluşmadığı Mann-Whitney U testi ile sınanmıştır. Analiz sonucunda elde edilen bulgular Tablo 4.7’de yer almaktadır. Elde edilen bulgulara göre ABSÖ’ne ilişkin değerlendirmelerin babalar için ortalama puanının ($\bar{x} = 85,81$), annelerin verdikleri ortalama puanından ($\bar{x} = 65,38$), daha yüksek olduğu görülmektedir. ÇBASDÖ’ne ilişkin değerlendirmeler incelendiğinde; annelerin genel olarak ölçeğe verdikleri yanıtların ($\bar{x} = 78,78$), babaların verdikleri yanıtların genel ortalamasından ($\bar{x} = 67,44$) daha yüksek olduğu görülmektedir. ÇBASDÖ’nin alt boyutu olan “Özel Bir İnsan” boyutu incelendiğinde; annelerin ortalama puanının ($\bar{x} = 75,71$), babaların verdikleri yanıtların ortalama puanına ($\bar{x} = 71,65$) yakın olduğu dikkati çekmektedir. ÇBASDÖ’nin diğer alt boyutu olan “Aile” alt boyutu incelendiğinde; annelerin değerlendirmelerinin ortalama puanının ($\bar{x} = 78,10$), babaların değerlendirmelerinin ortalama puanından ($\bar{x} = 68,38$) çok daha yüksek olduğu görülmektedir. ÇBASDÖ’nin üçüncü alt boyutu olan “Arkadaşlar” alt boyutu incelendiğinde; annelerin ölçeğe verdikleri yanıtların ortalamasının ($\bar{x} = 79,62$), babaların verdikleri yanıtların ortalamasından ($\bar{x} = 66,29$) daha yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 4.7. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin Ölçeklere İlişkin Değerlendirmelerinin Cinsiyet Değişkenine Göre İrdelenmesi Mann-Whitney U Testi Analizi (n=147)

Ölçekler	Değişken (Cinsiyetiniz)	n	S.O.	S.T	u	z	p
ABSÖ	Kadın	85	65,38	5557,50	1902,500	-2,876	,004*
	Erkek	62	85,81	5320,50			
ÇBASDÖ	Kadın	85	78,78	6696,50	2228,500	-1,595	,110
	Erkek	62	67,44	4181,50			
Özel Bir İnsan	Kadın	85	75,71	6435,50	2489,500	-,5728	,566
	Erkek	62	71,65	4442,50			
Aile	Kadın	85	78,10	6638,50	2286,500	-1,378	,168
	Erkek	62	68,38	4239,50			
Arkadaşlar	Kadın	85	79,62	6768,00	2157,000	-1,882	,060
	Erkek	62	66,29	4110,00			

Tablo 4.7’de gösterilen Mann-Whitney U testi ile elde edilen bulgulara göre; ebeveynlik streslerine ilişkin anne ve babaların değerlendirmeleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($u=1902,500$, $p < .05$). Buna göre; babaların ebeveyn stresini ($\bar{x} = 85,81$) annelere göre ($\bar{x} = 65,38$) daha yüksek düzeyde yaşadıkları söylenebilir. Ebeveynlerin ÇBASDÖ ve alt boyutları ile ölçülen sosyal destek algılarına ilişkin, anneler ile babaların değerlendirmeleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($u=2228,500$, $p > .05$). Başka bir ifadeyle cinsiyet değişkeni ebeveynlerin sosyal destek algı düzeyi açısından belirleyici değildir. Bunun dışında ÇBASDÖ’ne ilişkin her ne kadar istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmasa da araştırmaya katılan annelerin sosyal destek algı düzeyinin ($\bar{x} = 78,78$), babalara göre ($\bar{x} = 67,44$) genel olarak daha yüksek olduğu söylenebilir.

4.8. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin Ölçeklere İlişkin Değerlendirmelerinin Çocuğun Cinsiyeti Değişkenine Göre İrdelenmesi

Çocuğun cinsiyeti bağımsız değişkenine göre ebeveynlerin ölçeklere verdikleri yanıtların aldıkları puanları arasında bir farklılık olup olmadığı Mann-Whitney U testi ile sınanmış ve analiz sonucunda elde edilen bulgular Tablo 4.8’de gösterilmiştir. Elde edilen bulgulara göre; erkek çocukları olan ebeveynlerin ABSÖ’ne ilişkin değerlendirmelerine yansıyan yanıtların ortalama puanı ($\bar{x} = 84,32$), kız çocuğu olan ebeveynlerin verdikleri yanıtların ortalama puanından ($\bar{x} = 65,36$) çok daha yüksektir. Genel olarak ÇBASDÖ’ne ilişkin genel değerlendirmeler incelendiğinde; kız çocuğu olan ebeveynlerin verdikleri yanıtların ortalama puanının ($\bar{x} = 74,48$), erkek çocuğu olan ebeveynlerin verdikleri yanıtların ortalama puanına ($\bar{x} = 73,43$) ç olduğu görülmektedir. ÇBASDÖ’nin alt boyutu olan “Özel Bir İnsan” alt boyutu incelendiğinde; erkek çocuğu olan ebeveynlerin verdikleri yanıtların ortalama puanının ($\bar{x} = 75,11$), kız çocuğu olan ebeveynlerin verdikleri yanıtların ortalama puanından ($\bar{x} = 73,07$) daha yüksek olduğu görülmektedir. ÇBASDÖ’nin “Aile” alt boyutu incelendiğinde; kız çocuğu olan ebeveynlerin verdikleri yanıtların ortalama puanının ($\bar{x} = 75,83$), erkek çocuğu olan ebeveynlerin verdikleri yanıtların ortalama puanından ($\bar{x} = 71,82$) daha yüksektir. ÇBASDÖ’nin bir diğer alt boyutu olan “Arkadaşlar” alt boyutu için; erkek çocuğu olan ebeveynlerin

verdikleri yanıtların ortalama puanının ($\bar{x} = 74,39$), kız çocuğu olan ebeveynlerin verdikleri yanıtların ortalama puanına ($\bar{x} = 73,68$) neredeyse eşittir.

Tablo 4.8. Ebeveynlerin Ölçeklere İlişkin Değerlendirmelerinin Çocuğun Cinsiyeti Değişkenine Göre İrdelenmesi Mann-Whitney U Testi Analiz Tablosu (n=147)

Ölçekler	Değişken		S.O.	S.T	u	z	p
	(Çocuğunuzun Cinsiyeti)	n					
ABSÖ	Kadın	80	65,36	5228,50	1988,500	-2,691	,007*
	Erkek	67	84,32	5649,50			
ÇBASDÖ	Kadın	80	74,48	5958,50	2641,500	-,150	,881
	Erkek	67	73,43	4919,50			
Özel Bir İnsan	Kadın	80	73,07	5845,50	2605,500	-,291	,771
	Erkek	67	75,11	5032,50			
Aile	Kadın	80	75,83	6066,00	2534,000	-,572	,567
	Erkek	67	71,82	4812,00			
Arkadaşlar	Kadın	80	73,68	5894,00	2654,000	-,102	,919
	Erkek	67	74,39	4984,00			

Tablo 4.7’de gösterilen Mann-Whitney U testi sonucunda elde edilen bulgulara göre; ebeveynlik stresi açısından erkek ya da kız çocuk sahibi olmanın anlamlı bir fark yarattığı anlaşılmaktadır (u=1988,500, p < .05). Buna göre, araştırmaya katılan ebeveynlerden erkek çocuğu olanların ebeveynlik stres düzeylerinin ($\bar{x} = 84,32$), kız çocuğu olan ebeveynlerin stres düzeylerinden ($\bar{x} = 65,36$) daha yüksek olduğu söylenebilir. Araştırmaya katılan ebeveynlerin genel olarak ÇBASDÖ’ne ilişkin değerlendirmeleri, ebeveynlerin çocuklarının cinsiyetine göre farklılık göstermemektedir (u=2641,500, p > .05). Bu durum ÇBASDÖ’nin alt boyutları olan (Özel Bir İnsan (u=2605,500, p > .05), Aile (u=2534,000, p > .05), Arkadaşlar boyutları (u=2654,000, p > .05)) için de geçerlidir.

4.9. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin Ölçeklere İlişkin Değerlendirmelerinin Medeni Durum Değişkenine Göre İrdelenmesi

Araştırmada ebeveynlerin medeni duruma göre ölçeklere ilişkin değerlendirmelerinin bir farklılık gösterip göstermediği Kruskal Wallis testi ile sınanmış ve analiz sonucunda elde edilen bulgular Tablo 4.9’de gösterilmiştir.

Ebeveynlerin ABSÖ’ne ilişkin değerlendirmeleri incelendiğinde; eşlerinden ayrı yaşayan ebeveynlerin verdikleri yanıtların ortalama puanı ($\bar{x} = 111,78$) eşlerinden

boşanmış ebeveynlerin verdikleri yanıtların ortalama puanı ($\bar{x} = 79,53$) ve evli olan ebeveynlerin verdikleri yanıtların ortalama puanından ($\bar{x} = 69,96$) çok daha yüksektir. ÇBASDÖ'ne ilişkin eşlerinden boşanan ebeveynlerin verdikleri yanıtların ortalama puanı ($\bar{x} = 78,50$) ve evli olan ebeveynlerin verdikleri yanıtların ortalama puanı ($\bar{x} = 76,35$); eşlerinden ayrı yaşayan ebeveynlerin verdikleri yanıtların ortalama puanının ($\bar{x} = 37,70$) yaklaşık iki katıdır. ÇBASDÖ'nin alt boyutu olan "Özel Bir İnsan" alt boyutu incelendiğinde; eşlerinden boşanan ebeveynlerin verdikleri yanıtların ortalama puanı ($\bar{x} = 84,08$) diğer iki grubun verdikleri yanıtların ortalama puanından [evli ebeveynler ($\bar{x} = 74,53$) ve eşlerinden ayrı yaşayan ebeveynlerin ebeveynler ($\bar{x} = 48,65$)] daha yüksektir. ÇBASDÖ'nin bir diğer alt boyutu olan "Aile" alt boyutu için; evli olan ebeveynlerin verdikleri yanıtların ortalama puanı ($\bar{x} = 77,51$) ile eşlerinden boşanmış ebeveynlerin verdikleri yanıtların ortalama puanı ($\bar{x} = 70,61$) birbirine yakınken, eşlerinden ayrı yaşayan ebeveynlerin verdikleri yanıtların ortalama puanı ($\bar{x} = 39,00$) çok daha düşüktür. ÇBASDÖ'nin üçüncü alt boyutu olan "Arkadaşlar" alt boyutu açısından incelendiğinde; evli ebeveynlerin verdikleri yanıtların ortalama puanı ($\bar{x} = 76,72$) ile boşanmış ebeveynlerin verdikleri yanıtların ortalama puanı ($\bar{x} = 75,79$) neredeyse eşit olup; eşlerinden ayrı yaşayan ebeveynlerin verdikleri yanıtların ortalama puanından ($\bar{x} = 38,45$) daha yüksektir.

Tablo 4.9. Ebeveynlerin Ölçeklere İlişkin Değerlendirmelerinin Medeni Durum Değişkenine Göre İrdelenmesi Kruskal Wallis Analizi (n=147)

Ölçekler	Değişken (Medeni Durum)	n	$\bar{x}$	x^2	p
ABSÖ	Evet, evliyiz	118	69,96		
	Hayır, ayrı yaşıyoruz	10	111,15	9,009	,011*
	Hayır, boşandık	19	79,53		
ÇBASDÖ	Evet, evliyiz	118	76,35		
	Hayır, ayrı yaşıyoruz	10	37,70	7,850	,020*
	Hayır, boşandık	19	78,50		
Özel Bir İnsan	Evet, evliyiz	118	74,53		
	Hayır, ayrı yaşıyoruz	10	48,65	4,660	,097
	Hayır, boşandık	19	84,08		
Aile	Evet, evliyiz	118	77,51		
	Hayır, ayrı yaşıyoruz	10	39,00	7,800	,020*
	Hayır, boşandık	19	70,61		
Arkadaşlar	Evet, evliyiz	118	76,72		
	Hayır, ayrı yaşıyoruz	10	38,45	7,544	,023*
	Hayır, boşandık	19	75,79		

Tablo 4.9’da gösterilen Kruskal Wallis testi sonucunda elde edilen bulgulara göre; ebeveynlik stresi ve sosyal destek algı düzeyleri açısından medeni durum bağımsız değişkeninin ebeveynlerin değerlendirmelerinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark yarattığı anlaşılmaktadır ($p < .05$). Buna göre; araştırmaya katılan ebeveynlerin her iki ölçeğe verdikleri yanıtlar medeni durumlarına göre farklılık göstermektedir. Ancak ÇASDÖ’nin alt boyutu olan “Özel Bir İnsan” alt boyutu için medeni durumun belirleyici olmadığı anlaşılmaktadır ($p > .05$). Özel bir insan kaynaklı sosyal destek algısı açısından her ne kadar anlamlı bir fark bulunmamış olsa da ($p > .05$); eşlerinden boşanan ebeveynlerin özel bir insan kaynaklı sosyal destek algı düzeylerinin ($\bar{x} = 84,08$), evli olan ($\bar{x} = 74,53$) ve eşlerinden ayrı yaşayan ($\bar{x} = 48,65$) ebeveynlere göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Aile kaynaklı sosyal destek algısı açısından medeni durumun istatistiksel olarak anlamlı bir fark yarattığı ($p < .05$) ve evli olan ebeveynlerin aile kaynaklı sosyal destek algı düzeylerinin, ($\bar{x} = 77,51$), boşanmış ($\bar{x} = 70,61$) ve eşlerinden ayrı yaşayan ($\bar{x} = 39,00$) ebeveynlere göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Arkadaş kaynaklı sosyal destek algısı açısından medeni durum değişkeninin istatistiksel olarak anlamlı bir fark yarattığı ($p < .05$) ve evli olan ebeveynlerin arkadaş kaynaklı sosyal destek algı düzeylerinin ($\bar{x} = 76,72$), boşanmış olan ($\bar{x} = 75,79$) ve eşlerinden ayrı yaşayan ($\bar{x} = 38,45$) ebeveynlere göre daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır.

4.10. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin Ölçeklere İlişkin Değerlendirmelerinin Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre İrdelenmesi

Araştırmaya katılan ebeveynlerin ölçeklere verdikleri yanıtların eğitim düzeyi değişkenine göre bir farklılık gösterip göstermediği Kruskal Wallis testi ile sınanmış ve elde edilen bulgular Tablo 4.10’da açıklanmıştır.

Elde edilen bulgulara göre ABSÖ’ne ilişkin değerlendirmeler incelendiğinde; üniversite ve üzeri eğitim düzeyinde olan ebeveynlerin verdikleri yanıtların ortalama puanı ($\bar{x} = 74,84$), lise mezunu olan ebeveynlerin verdikleri yanıtların ortalama puanı ($\bar{x} = 74,73$) ile neredeyse eşit olup; ilköğretim mezunu ebeveynlerin verdikleri yanıtların ortalama puanından ($\bar{x} = 60,06$) daha yüksektir. ÇBASDÖ’ne ilişkin genel değerlendirmeler açısından; ilköğretim mezunu ebeveynlerin verdikleri yanıtların ortalama puanı ($\bar{x} = 83,25$) üniversite ve üzeri eğitim düzeyinde olan ebeveynlerin verdikleri yanıtların ortalama puanından ($\bar{x} = 79,16$) ve lise mezunu

olan ebeveynlerin verdikleri yanıtların ortalama puanından ($\bar{x} = 61,17$) daha yüksektir. ÇBASDÖ'nin alt boyutu olan "Özel Bir İnsan" alt boyutu incelendiğinde; ilköğretim mezunu ebeveynlerin verdikleri yanıtların ortalama puanının ($\bar{x} = 82,69$) hem üniversite ve üzeri eğitim düzeyinde olan ebeveynlerin verdikleri yanıtların ortalama puanından ($\bar{x} = 75,91$) hem de lise mezunu ebeveynlerin verdikleri yanıtların ortalama puanından ($\bar{x} = 68,31$) daha yüksek olduğu görülmektedir. ÇBASDÖ'nin diğer alt boyutu olan "Aile" alt boyutu için üniversite ve üzeri eğitim düzeyinde olan ebeveynlerin verdikleri yanıtların ortalama puanının ($\bar{x} = 81,19$) ilköğretim mezunu ebeveynlerin verdikleri yanıtların ortalama puanı ($\bar{x} = 77,19$) ile lise mezunu ebeveynlerin verdikleri yanıtların ortalama puanından ($\bar{x} = 57,90$) daha yüksek olduğu belirlenmiştir. ÇBASDÖ'nin üçüncü alt boyutu olan "Arkadaşlar" alt boyutu incelendiğinde ise, üniversite ve üzeri eğitim düzeyinde olan ebeveynlerin verdikleri yanıtların ortalama puanının ($\bar{x} = 80,57$) ilköğretim mezunu ebeveynlerin verdikleri yanıtların ortalama puanıyla ($\bar{x} = 80,44$) neredeyse eşit olduğu ve ayrıca lise mezunu ebeveynlerin verdikleri yanıtların ortalama puanından ($\bar{x} = 58,64$) daha yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 4.10. Ebeveynlerin Ölçeklere İlişkin Değerlendirmelerinin Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre İrdelenmesi Kruskal Wallis Analizi (n=147)

Ölçekler	Değişken (Eğitim Düzeyi)	n	$\bar{x}$	x^2	p
ABSÖ	İlköğretim	8	60,06		
	Lise	44	74,73	,908	,635
	Üniversite ve üzeri	95	74,84		
ÇBASDÖ	İlköğretim	8	83,25		
	Lise	44	61,17	5,776	,056
	Üniversite ve üzeri	95	79,16		
Özel Bir İnsan	İlköğretim	8	82,69		
	Lise	44	68,31	1,319	,517
	Üniversite ve üzeri	95	75,91		
Aile	İlköğretim	8	77,19		
	Lise	44	57,90	9,187	,010*
	Üniversite ve üzeri	95	81,19		
Arkadaşlar	İlköğretim	8	80,44		
	Lise	44	58,64	8,237	,016*
	Üniversite ve üzeri	95	80,57		

Tablo 4.10’da gösterilen Kruskal Wallis testi sonucunda elde edilen bulgulara göre; ebeveynlerin araştırmada kullanılan her iki ölçeğe verdikleri yanıtlar genel olarak eğitim düzeylerine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermemektedir ($p > .05$). Ancak sosyal destek algısı açısından aile ve arkadaşlar alt boyutları için eğitim düzeylerinin $p < ,05$ düzeyinde bir farklılığa neden olduğu görülmektedir. Buna göre; üniversite ve üzeri eğitim düzeyinde olan ebeveynlerin aile kaynaklı sosyal destek algılarının ($\bar{x} = 81,19$) lise mezunu ($\bar{x} = 57,90$) ve ilköğretim mezunu ebeveynlere göre ($\bar{x} = 77,19$) daha yüksek olduğu söylenebilir. Bununla birlikte ÇBASDÖ’nin alt boyutu olarak arkadaş kaynaklı sosyal destek algısı için üniversite ve üzeri eğitim düzeyinde olan ebeveynlerin yanıtlarının ortalamaları ($\bar{x} = 80,57$) ile eğitim düzeyleri ilköğretim olan ebeveynlerin ortalamalarının ($\bar{x} = 80,44$) neredeyse eşit ve lise mezunu ebeveynlerin arkadaş kaynaklı sosyal destek algısından ($\bar{x} = 58,44$) daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

4.11. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin Ölçeklere İlişkin Değerlendirmelerinin Eşit Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre İrdelenmesi

Ebeveynlerin ölçeklere ilişkin değerlendirmelerinin eşitlerinin eğitim durumlarına göre bir farklılık gösterip göstermediği Kruskal Wallis testi ile incelenmiş ve analiz sonucunda elde edilen bulgular Tablo 4.11’de gösterilmiştir.

Elde edilen bulgulara göre ABSÖ’ne ilişkin değerlendirmeler incelendiğinde; eşit üniversite ve üzeri eğitim düzeyinde olan ebeveynlerin verdikleri yanıtların ortalama puanının ($\bar{x} = 78,90$), eşit lise mezunu olan ebeveynlerin verdikleri yanıtların ortalama puanından ($\bar{x} = 68,55$) ve eşit ilköğretim mezunu olan ebeveynlerin verdikleri yanıtların ortalama puanından ($\bar{x} = 58,67$) daha yüksek olduğu görülmektedir. ÇBASDÖ’ne ilişkin ebeveynlerin değerlendirmeleri incelendiğinde ise; ilköğretim mezunu olan ebeveynlerin verdikleri yanıtların ortalama puanının ($\bar{x} = 83,89$), üniversite ve üzeri eğitim düzeyinde olan ebeveynlerin verdikleri yanıtların ortalama puanından ($\bar{x} = 76,74$) ve lise mezunu olan ebeveynlerin verdikleri yanıtların ortalama puanından ($\bar{x} = 67,75$) daha yüksektir. ÇBASDÖ’nin alt boyutu olan “Özel Bir İnsan” alt boyutu açısından ilköğretim mezunu ebeveynlerin verdikleri yanıtların ortalama puanının ($\bar{x} = 78,11$), üniversite ve üzeri eğitim düzeyinde olan ebeveynlerin verdikleri yanıtların ortalama puanından

($\bar{x} = 76,13$) ve lise mezunu olan ebeveynlerin verdikleri yanıtların ortalama puanından ($\bar{x} = 69,77$) daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Ebeveynlerin ÇBASDÖ'nin bir diğer alt boyutu olan "Aile" alt boyutu için değerlendirmeler incelendiğinde; ilköğretim mezunu olan ebeveynlerin verdikleri yanıtların ortalama puanının ($\bar{x} = 90,33$), üniversite ve üzeri eğitim düzeyinde olan ebeveynlerin verdikleri yanıtların ortalama puanından ($\bar{x} = 77,42$) ve lise mezunu ebeveynlerin verdikleri yanıtların ortalama puanından ($\bar{x} = 65,51$) daha yüksektir. ÇBASDÖ'nin üçüncü alt boyutu olan "Arkadaşlar" alt boyutu açısından ise; diğer alt boyutlarda da olduğu gibi ilköğretim mezunu olan ebeveynlerin verdikleri yanıtların ortalama puanının ($\bar{x} = 80,00$), üniversite ve üzeri eğitim düzeyinde olan ebeveynlerin verdikleri yanıtların ortalama puanından ($\bar{x} = 76,97$) ve lise mezunu ebeveynlerin verdikleri yanıtların ortalama puanından ($\bar{x} = 68,06$) daha yüksek olduğu dikkati çekmektedir.

Tablo 4.11. Ebeveynlerin Ölçeklere İlişkin Değerlendirmelerinin Eşin Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre İrdelenmesi Kruskal Wallis Analizi (n=147)

Ölçekler	Değişken (Eş Eğitim Düzeyi)	n	$\bar{x}$	x^2	p
ABSÖ	İlköğretim	9	58,67		
	Lise	52	68,55	3,165	,206
	Üniversite ve üzeri	86	78,90		
ÇBASDÖ	İlköğretim	9	83,89		
	Lise	52	67,75	1,965	,374
	Üniversite ve üzeri	86	76,74		
Özel Bir İnsan	İlköğretim	9	78,11		
	Lise	52	69,77	,818	,664
	Üniversite ve üzeri	86	76,13		
Aile	İlköğretim	9	90,33		
	Lise	52	65,51	4,010	,135
	Üniversite	86	77,42		
Arkadaşlar	İlköğretim	9	80,00		
	Lise	52	68,06	1,621	,445
	Üniversite ve üzeri	86	76,97		

Tablo 4.11'de gösterilen, ebeveynlerin ölçeklere ilişkin değerlendirmelerinin eşlerinin eğitim durumlarına göre bir farklılık gösterip göstermediğini sınavan Kruskal Wallis testi sonucunda; ebeveynlik stresi ve sosyal destek algısı için ilköğretim, lise ya da üniversite ve üzeri eğitim düzeyinde olmanın anlamlı bir fark

yaratmadığı saptanmıştır ($p >,05$). Bu durum ebeveynlerin araştırmada kullanılan her iki ölçüğe verdikleri yanıtlarda, eşlerin eğitim durumlarının belirleyici olmadığına işaret etmektedir.

4.12. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin Ölçeklere İlişkin Değerlendirmelerinin Gelir Durumu Değişkenine Göre İrdelenmesi

Ebeveynlerin ölçeklere ilişkin değerlendirmelerinde gelir durumlarının bir farklılığa neden olup olmadığı Kruskal Wallis testi ile sınanmış ve analiz sonucunda elde edilen bulgular Tablo 4.12’de gösterilmiştir.

Elde edilen bulgulara göre; ebeveynlerin ABSÖ’ne ilişkin değerlendirmeleri incelendiğinde; geliri giderinden az olan ebeveynlerin verdikleri yanıtların ortalama puanının ($\bar{x} = 77,62$), geliri giderinden fazla olan ebeveynlerin verdikleri yanıtların ortalama puanından ($\bar{x} = 75,92$) ile geliri giderine denk olan ebeveynlerin verdikleri yanıtların ortalama puanından ($\bar{x} = 72,28$) daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Ebeveynlerin ÇBASDÖ’ne verdikleri yanıtlar değerlendirildiğinde; geliri giderinden fazla olan ebeveynlerin verdikleri yanıtların ortalama puanının ($\bar{x} = 86,27$), geliri giderine denk olan ebeveynlerin verdikleri yanıtların ortalama puanından ($\bar{x} = 70,97$) ve geliri giderinden az olan ebeveynlerin verdikleri yanıtların ortalama puanından ($\bar{x} = 69,26$) daha yüksek olduğu görülmüştür. ÇBASDÖ’nin alt boyutu olan “Özel Bir İnsan” alt boyutu için ebeveynlerin yaptıkları değerlendirmeler incelendiğinde; geliri giderinden fazla olan ebeveynlerin verdikleri yanıtların ortalama puanının ($\bar{x} = 20,79$), geliri giderinden az olan ebeveynlerin verdikleri yanıtların ortalama puanından ($\bar{x} = 79,79$) ve geliri giderine denk olan ebeveynlerin verdikleri yanıtların ortalama puanından ($\bar{x} = 70,88$) daha yüksek olduğu belirlenmiştir. ÇBASDÖ’nin alt boyutu olan “Aile” alt boyutu için geliri giderinden fazla olan ebeveynlerin verdikleri yanıtların ortalama puanının ($\bar{x} = 91,58$), geliri giderine denk olan ebeveynlerin verdikleri yanıtların ortalama puanından ($\bar{x} = 70,78$) ve geliri giderinden az olan ebeveynlerin verdikleri yanıtların ortalama puanından ($\bar{x} = 60,68$) daha yüksektir. ÇBASDÖ’nin bir diğer alt boyutu olan “Arkadaşlar” alt boyutu için geliri giderinden fazla olan ebeveynlerin verdikleri yanıtların ortalama puanının ($\bar{x} = 84,45$), geliri giderine denk olan ebeveynlerin verdikleri yanıtların ortalama puanı ($\bar{x} = 72,65$) ile geliri giderinden az olan

ebeveynlerin verdikleri yanıtların ortalama puanından ($\bar{x} = 62,82$) daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Tablo 4.12. Ebeveynlerin Ölçeklere İlişkin Değerlendirmelerinin Gelir Durumu Değişkenine Göre İrdelenmesi Kruskal Wallis Analizi (n=147)

Boyut	Değişken (Gelir Durumu)	n	$\bar{x}$	χ^2	p
ABSÖ	Geliri Giderinden Az	17	77,62	,268	,875
	Geliri Giderine Denk	99	72,78		
	Geliri Giderinden Fazla	31	75,92		
ÇBASDÖ	Geliri Giderinden Az	17	69,26	3,292	,193
	Geliri Giderine Denk	99	70,97		
	Geliri Giderinden Fazla	31	86,27		
Özel İnsan	Geliri Giderinden Az	17	79,79	1,647	,439
	Geliri Giderine Denk	99	70,88		
	Geliri Giderinden Fazla	31	80,79		
Aile	Geliri Giderinden Az	17	60,68	7,632	,022*
	Geliri Giderine Denk	99	70,78		
	Geliri Giderinden Fazla	31	91,58		
Arkadaşlar	Geliri Giderinden Az	17	62,82	3,163	,206
	Geliri Giderine Denk	99	72,65		
	Geliri Giderinden Fazla	31	84,45		

Ebeveynlerin ölçeklere ilişkin değerlendirmelerinde gelir durumlarının bir farklılığa neden olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis testi sonuçlarına göre; ebeveynlerin hem ebeveynlik stresi hem de sosyal destek algılarına ilişkin değerlendirmelerinde gelir durumunun istatistiksel olarak bir farklılık yaratmadığı saptanmıştır ($p > ,05$). Ancak bu durum ÇBASDÖ'nin alt boyutu olan "Aile" alt ölçeği için geçerli değildir ($p < ,05$). Aile alt ölçeği için gelir durumunun istatistiksel olarak $p < ,05$ düzeyinde anlamlı bir farklılık yarattığı saptanmıştır. Bu fark ebeveynlerin gelir durumlarına ilişkin ortalamalara bakıldığında kolaylıkla anlaşılmaktadır. Geliri giderinden fazla olan ebeveynlerin aile kaynaklı sosyal destek algı düzeylerinin ($\bar{x} = 84,45$) geliri giderine denk aile kaynaklı sosyal destek algı düzeylerinden ($\bar{x} = 72,65$) ve geliri giderinden az ebeveynlerin aile kaynaklı sosyal destek algı düzeylerinden ($\bar{x} = 62,82$) daha yüksek olduğu görülmektedir.

4.13. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin Ölçeklere İlişkin Değerlendirmelerinin Evlilik Süresi Değişkenine Göre İrdelenmesi

Ebeveynlerin ölçeklere ilişkin değerlendirmelerinde evlilik süresinin bir farklılığa neden olup olmadığını Kruskal Wallis testi ile sınamış ve yapılan analiz sonucunda elde edilen bulgular Tablo 4.13'te açıklanmıştır.

Elde edilen bulgulara göre ABSÖ'ne ilişkin değerlendirmeler açısından; 10 yıl ve daha uzun süredir evli olan ebeveynlerin verdikleri yanıtların ortalama puanı ($\bar{x} = 83,31$), 5 yıldan az süredir evli olan ebeveynlerin verdikleri yanıtların ortalama puanından ($\bar{x} = 72,08$) ve 5-10 yıldır evli olan ebeveynlerin verdikleri yanıtların ortalama puanından ($\bar{x} = 71,80$) daha yüksektir. ÇBASDÖ'ne ilişkin ebeveynlerin genel değerlendirmeleri incelendiğinde ise; 5 yıldan az süredir evli olan ebeveynlerin verdikleri yanıtların ortalama puanının ($\bar{x} = 77,36$), 5-10 yıldır evli olan ebeveynlerin verdikleri yanıtların ortalama puanından ($\bar{x} = 74,71$) ve 10 yıl ve daha uzun süredir evli olan ebeveynlerin verdikleri yanıtların ortalama puanından ($\bar{x} = 66,44$) daha yüksek olduğu belirlenmiştir. ÇBASDÖ'nin alt boyutu olan "Özel Bir İnsan" alt boyutu için 5 yıldan az süredir evli olan ebeveynlerin verdikleri yanıtların ortalama puanı ($\bar{x} = 76,99$); 5-10 yıldır evli olan ebeveynlerin verdikleri yanıtların ortalama puanı ($\bar{x} = 74,99$) ile 10 yıl ve daha uzun süredir evli olan ebeveynlerin verdikleri yanıtların ortalama puanından ($\bar{x} = 66,28$) daha yüksektir. ÇBASDÖ'nin alt boyutu olan "Aile" alt boyutu açısından; 5-10 yıldır evli olan ebeveynlerin verdikleri yanıtların ortalama puanı ($\bar{x} = 76,91$), 5 yıldan az süredir evli olan ebeveynlerin verdikleri yanıtların ortalama puanı ($\bar{x} = 74,40$) ile 10 yıl ve daha uzun süredir evli olan ebeveynlerin verdikleri yanıtların ortalama puanından ($\bar{x} = 65,24$) daha yüksektir. ÇBASDÖ'nin alt boyutu olan "Arkadaşlar" alt boyutu için 5 yıldan az süredir evli olan ebeveynlerin verdikleri yanıtların ortalama puanının ($\bar{x} = 81,19$); 5-10 yıldır evli olan ebeveynlerin verdikleri yanıtların ortalama puanından ($\bar{x} = 71,65$) ve 10 yıl ve daha uzun süredir evli olan ebeveynlerin verdikleri yanıtların ortalama puanından ($\bar{x} = 68,56$) daha yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 4.13. Ebeveynlerin Ölçeklere İlişkin Değerlendirmelerinin Evlilik Süresi Değişkenine Göre İrdelenmesi Kruskal Wallis Analizi (n=147)

Boyut	Değişken (Evlilik Süresi)	N	$\bar{x}$	x^2	p
ABSÖ	5 yıldan az	45	72,08		
	5-10 yıl	75	71,80	1,587	,452
	10 yıl ve üzeri	27	83,31		
ÇBASDÖ	5 yıldan az	45	77,36		
	5-10 yıl	75	74,71	1,152	,562
	10 yıl ve üzeri	27	66,44		
Özel Bir İnsan	5 yıldan az	45	76,99		
	5-10 yıl	75	74,99	1,158	,560
	10 yıl ve üzeri	27	66,28		
Aile	5 yıldan az	45	74,40		
	5-10 yıl	75	76,91	1,521	,467
	10 yıl ve üzeri	27	65,24		
Arkadaşlar	5 yıldan az	45	81,19		
	5-10 yıl	75	71,65	1,968	,374
	10 yıl ve üzeri	27	68,56		

Ebeveynlerin ölçeklere ilişkin değerlendirmelerinde evlilik süresinin bir farklılığa neden olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis testi sonuçlarına göre; ebeveynlerin hem ebeveynlik stresi hem de sosyal destek algılarına ilişkin değerlendirmelerinde evlilik süresinin genel olarak istatistiksel olarak bir farklılık yaratmadığı belirlenmiştir ($p > ,05$). Bu durum ÇBASDÖ'nin [Özel Bir İnsan ($p > ,05$), Aile ($p > ,05$) ve Arkadaşlar ($p > ,05$)] alt boyutları için de geçerlidir.

4.14. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin Ebeveynlik Stresi Ve Sosyal Destek Algısı Arasındaki İlişkinin İrdelenmesi

Bu başlık altında; araştırmaya katılan ebeveynlerin ebeveynlik stresi ve sosyal destek algısı arasındaki ilişkinin belirlenmesi amacıyla yapılan Spearman Korelasyon analizi sonuçları açıklanmış, analize ilişkin istatistiksel veri Tablo 4.8'de gösterilmiştir.

Tablo 4.14'den anlaşılacağı gibi, araştırmanın amacına uygun olarak yapılan analizler sonucunda;

1. Sosyal destek algısı ve ebeveynlik stresi arasında anlamlı ve negatif yönlü bir ilişki bulunduğu ($r=-0,491$, $p < ,01$) ve araştırmaya katılan ebeveynlerin sosyal destek algı düzeylerinin ebeveynlik stresi üzerinde belirleyici olduğu,

2. Sosyal destek algısının Aile alt boyutu ile Arkadaşlar ($r= 0,753$, $p < ,01$) ve Özel Bir İnsan alt boyutu arasında anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki olduğu ($r=0,612$, $p < 0,01$) ve birinin arttıkça diğerinin de artış gösterdiği,
3. Ebeveynlik stresinin Özel Bir İnsan ($r=-0,393$, $p < ,01$), Aile ($r=-0,372$, $p < ,01$) ve Arkadaşlar ($r= -0,576$, $p < ,01$) alt boyutları ile negatif yönde bir ilişkisinin bulunduğu ve ebeveynlik stresindeki artışın sosyal desteğin alt boyutlarının algılanmasını azalttığı belirlenmiştir.

Tablo 4.14. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin Ebeveynlik Stresi Ve Sosyal Destek Algısı Arasındaki İlişki

Ölçekler		Özel Bir İnsan	Aile	Arkadaşlar	ÇBASDÖ	ABSÖ
Özel Bir İnsan	r	1,000				
	p					
Aile	r	,612**	1,000			
	p	,000				
Arkadaşlar	r	,663**	,753**	1,000		
	p	,000	,000			
ÇBASDÖ	r	,891**	,853**	,885**	1,000	
	p	,000	,000	,000		
ABSÖ	r	-,393**	-,372**	-,516**	-,491**	1,000
	p	,000	,000	,000	,000	

BÖLÜM 5: TARTIŞMA

KKTC'nin Lefke ilçesinde yaşayan okul öncesi dönemde çocuğu olan ailelerin ebeveyn stresi ile algıladıkları sosyal destek arasındaki ilişkiyi yordayan bazı bireysel değişkenleri değerlendirmeyi hedefleyen bu araştırma sonucunda; sosyal destek algısı ve ebeveynlik stresi arasında anlamlı ve negatif yönlü bir ilişki bulunduğu ve araştırmaya katılan ebeveynlerin sosyal destek algı düzeylerinin ebeveynlik stresi üzerinde belirleyici olduğu bulunmuştur. Litaratüre bakıldığında bu bulgu bir çok çalışmayla benzerlik göstermektedir. (Åsberg vd., 2008) tarafından yapılan işitme kaybı olan çocukların ailelerinde ebeveynlik stresi, sosyal destek, iletişim şekli ve çocuk koklear implant durumu arasındaki ilişkileri araştırdıkları bir çalışmada; algılanan sosyal desteğin daha yüksek seviyelerinin ebeveynler arasında daha düşük stresle ilişkili olduğu belirlenmiştir. Bizim çalışmamızda ebeveynlik stresinin düşük; algılanan sosyal desteğin yüksek olmasının nedeni olarak KKTC'nin Güneybatısında olan Lefke'nin 2015 yılında aldığı Uluslararası Cittaslow ünvanının örneklemimizi oluşturan yerel halk üzerinde etkili olabileceği düşünülmektedir. Çünkü Lefke bölgesinde yaşayan az sayıdaki nüfus yakın ilişkilerin ve aile bağlarının güçlü olduğu bir toplumsal yapıya sahiptir.

Araştırmanın örneklemine dahil edilmesi için KKTC'nin Lefke ilçesinde bulunan devlet/özel okul öncesi eğitim kurumlarındaki öğrenciler aracılığıyla farklı sosyo-demografik özelliklere sahip 147 ebeveyne ulaşılmıştır. Ancak literatüre bakıldığında ebeveyn stresine ilişkin yapılan birçok çalışmanın örneklemini bizim çalışmamızdan farklı olarak zihinsel engeli olan özel gereksinimli çocukları olan ebeveynler (Dyson, 1997), bağımlılık öyküsü bulunan ve bağımlılık yapıcı madde kullanımını sonlandıran anneler (Harmer vd., 1999), serebral palsili okul çağındaki çocukları olan anneler (Skok vd., 2006), çocuğu gelişimsel engelli tanısı alan ebeveynler (Plant ve Sanders, 2007), düşük gelirli anneler (Manuel vd., 2012), zihinsel engelli çocuğu olan anneler (Sivrikaya ve Tekinarslan, 2013), ergenlik çağında çocuğu olan anneler (Huang vd., 2014), yaşadıkları ülkede farklı etnik kökenli/azınlık olan (Afrikalı-Amerikalı, Latin) ergen anneleri (Huang vd., 2014), sosyo-ekonomik açıdan dezavantajlı anneler (Taşel Günal, 2019), bebeği yenidoğan yoğun bakım ünitesinde tedavisi devam eden ebeveynler (Yayan vd., 2019), gibi kırılğan gruplar oluşturmaktadır. Beklenenden farklı bir çocuk sahibi olmak, günlük bakımı tek başına üstlenmek ve ekonomik kaygılar çeşitli aile sorunlarına neden

olabilir (Işıkhani, 2005). Bu durumun ebeveynlik stresi riskini arttırabileceği düşüncesiyle bu çalışmada literatürden farklı olarak; farklı sosyo ekonomik özellikleri olan ebeveynler çalışmaya dahil edilmiştir.

Çalışmamızda ebeveynlik streslerine ilişkin anne ve babaların değerlendirmeleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu; babaların ebeveyn stresini, annelere göre daha yüksek düzeyde yaşadıkları bulunmuştur. Literatüre bakıldığında Wanamaker (1993)'in serebral palsi tanısı olan okul öncesi çocukların anne ve babalarında stres, başa çıkma ve çocuk davranış algıları arasındaki ilişkileri değerlendirmek için yaptığı bir çalışmada; babalar için yüksek ebeveynlik stresi ile düşük ebeveynlik memnuniyetleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır. Bu bulgu da, çalışmamıza paralel olarak babaların etkili başa çıkma stratejilerini geliştirmek için destek ihtiyacı duyuyor olabileceklerini düşündürmektedir. Ancak babaların etkili başa çıkma stratejilerini etkili kullanıp kullanmadığını söyleyebilmek için daha kapsamlı ve derinlemesine niteliksel çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Bu araştırmada ebeveynlik stresi açısından erkek ya da kız çocuk sahibi olmanın anlamlı bir fark yarattığı ve araştırmaya katılan ebeveynlerden erkek çocuğu olanların ebeveynlik stres düzeylerinin, kız çocuğu olan ebeveynlerin stres düzeylerinden daha yüksek olduğu bulunmuştur. Plant ve Sanders (2007), tarafından yapılan bir çalışmada 0-6 yaş grubunda ve gelişimsel engelli çocukları olan ailelerin ebeveyn stresine ilişkin yordayıcıları incelemişlerdir. Araştırma sonuçlarına göre; zorlayıcı çocuk davranışlarının sıklığı (yıkıcı davranış bozuklukları, dil bozuklukları, anksiyete, otizm, anti sosyallik) ve çocuğun engel düzeyinin, ebeveyn stres düzeyini etkileyen temel faktörler olduğu belirlenmiştir. Bu araştırmada her ne kadar erkek ya da kız çocuk sahibi olmanın ebeveynlik stresini etkilediği sonucu çıksa da; ebeveyn stresini yalnızca/doğrudan çocuğun cinsiyeti ile ilişkilendirmek doğru olmayacaktır. Bunun yerine ebeveyn stres düzeyini doğrudan etkileyebilen ebeveyn-çocuk arasındaki iletişim ve etkileşimi de içeren daha kapsamlı başka çalışmalar yapılabilir.

Araştırmamızda ebeveynlerin ABSÖ ve ÇBASDÖ'ne verdikleri yanıtlar genel olarak eğitim düzeylerine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Ancak sosyal destek algısı açısından aile ve arkadaşlar alt boyutları için eğitim düzeylerinin anlamlı bir farklılığa neden olduğu görülmektedir. Buna göre üniversite ve üzeri eğitim düzeyinde olan ebeveynlerin aile kaynaklı sosyal destek algılarının,

lise mezunu ve eğitim düzeyi ilköğretim düzeyinde olan ebeveynlere göre daha yüksek olduğu söylenebilir. Bu bulgular Mermer vd., (2010) tarafından hamilelik ve doğum sonrasında sosyal destek algı düzeylerini karşılaştırmak ve sosyal destek algı düzeyinin yüksek ya da düşük olmasına neden olan etkenleri incelemek amacıyla yaptıkları çalışmayla tutarlılık göstermektedir. Mermer vd., (2010) tarafından yapılan çalışmanın bulgularına göre; eğitim düzeyi yüksek olan kadınların, doğum sonrası dönemde sosyal destek algı düzeyleri de daha yüksek bulunmuştur.

KKTC'nin Lefke bölgesinde yapılan bu çalışmanın bulguları literatürdeki bazı araştırmaların sonuçları ile benzerlik göstermekle birlikte; araştırmanın bölgede yaşayan aileler arasından dez avantajlı bir grubu seçmeden yapılması sonuçlar açısından literatüre katkı sağlamaktadır.

BÖLÜM 6: SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırmada, KKTC'nin Lefke ilçesinde yaşayan okul öncesi dönemde çocuğu olan ailelerin ebeveyn stresi ile algıladıkları sosyal destek arasındaki ilişkiyi yordayan sosyal ve bireysel değişkenler değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Araştırmaya katılan ebeveynlerin yarısından fazlasını (% 57,8) anneler, %42,2'sini babalar oluşturmaktadır. Araştırma örnekleminin %54,4'ünün kız, %45,6'sının erkek çocuğu vardır. Ebeveyn olarak birlikte olma durumu açısından bakıldığında araştırmaya katılan ebeveynlerin çoğunluğunun (%80,3) evli oldukları, %12,9'unun boşandıkları, %6,8'inin ise ayrı yaşadıkları saptanmıştır. Araştırmaya dahil edilen ebeveynlerin yarısından fazlasının (%58,5) üniversite ve üzeri eğitim düzeyinde oldukları, %29,9'unun lise mezunu, %5,4'ünün ilköğretim mezunu, eşlerinin ise %58,5'inin üniversite ve üstü eğitim düzeyinde oldukları, %35,4'ünün lise mezunu, %6.1'inin ilköğretim mezunu olduğu belirlenmiştir. Araştırmaya katılan ebeveynlerin büyük çoğunluğu (%80,3) bir işte çalışmakta; %19,7'si gelir getirici herhangi bir işte çalışmamaktadır. Çocuğa bakım veren kişi incelendiğinde, ebeveyni/ebeveynleri isteyken çocukların %42,2'sinin anaokulu, %23,1'inin yakın akrabası, %19'unun annesi, %10,2'sinin ücretli bakıcısı ile zaman geçirdiği, %3,4'ünün babası, %2'sinin de diğer faktörler kapsamında kreşte bakım ihtiyaçlarının karşılandığı anlaşılmaktadır. Araştırma kapsamındaki ebeveynlere ailelerinin gelir durumu sorulduğunda, ebeveynlerin ailelerinin gelir durumlarını önemli bir kısmının (%67,3) “Geliri Giderine Denk”, %21,1'inin “Geliri Giderinden Fazla”, %11,6'sının ise “Geliri Giderinden Az”, olarak değerlendikleri görülmektedir. Araştırmaya katılan ebeveynlerin %66,7'sinin evlenme yaşı 21-30 yaş aralığında, %21,8'inin evlenme yaşı 16-21 yaş aralığında olup, %11,6'sının evlenme yaşı 31 yaş ve üzerinde olarak belirlenmiştir. Ayrıca ebeveynlerin yarısından fazlasının (%51) 5-10 yıldır, %30,6'sının 5 yıldan az süredir, %18,4'ünün 10 yıl ve daha uzun süredir evli oldukları anlaşılmaktadır.

Araştırmaya katılan ebeveynlerin ABSÖ'ne ilişkin aldıkları toplam ortalama puanlar ele alındığında; verdikleri yanıtların genel ortalaması 30,13'tür. Bu durumda araştırmaya katılan ebeveynlerin ebeveynlik stres düzeylerinin düşük olduğu söylenebilir.

Araştırmaya katılan ebeveynlerin ÇBASDÖ'ne ilişkin değerlendirmeleri ele alındığında; verdikleri yanıtların puanı 57,74'tür. Bu da araştırmaya katılan ebeveynlerin sosyal destek algı düzeylerinin yüksek olduğunu düşündürmektedir.

Araştırmaya katılan ebeveynlerin ÇBASDÖ'nin alt boyutlarına ilişkin değerlendirmeleri ele alındığında; Arkadaşlar alt boyutunun genel ortalaması 19,00'dur. Aile alt boyutu 20,69 puanla "en yüksek" ortalama puanı alan; Özel Bir İnsan alt boyutu 18,04 puanla "en düşük" ortalama puanı alan alt ölçektir. Bu durumda araştırmaya katılan ebeveynlerin aile kaynaklı sosyal destek algılarının, özel bir insan kaynaklı sosyal destek algılarından daha yüksek olduğu söylenebilir.

Araştırmanın materyal ve yöntem bölümünde açıklanan hipotezleri sınanmış ve elde edilen sonuçlar Tablo 5.1'de verilmiştir.

Tablo 5.1. Araştırmanın Varsayımları ve Sonuçları

Varsayım	Değişkenler	İstatistiksel Teknikler	Sonuç	
1. Ebeveynin cinsiyeti, ebeveyn stresi üzerinde etkilidir.	Cinsiyet	Ebeveyn Stresi	Mann-Whitney U	✓
2. Çocuğun cinsiyeti, ebeveyn stresi üzerinde etkilidir.	Çocuğun cinsiyeti	Ebeveyn Stresi	Mann-Whitney U	✓
3.Ebeveyn olarak birlikte olma durumu, ebeveyn stresi üzerinde etkilidir.	Medeni durum	Ebeveyn Stresi	Kruskal Wallis	✓
4. Eğitim düzeyi, ebeveyn stresi üzerinde etkilidir.	Eğitim düzeyi	Ebeveyn Stresi	Kruskal Wallis	✗
5.Eşin eğitim düzeyi, ebeveyn stresi üzerinde etkilidir.	Eşin eğitim düzeyi	Ebeveyn Stresi	Kruskal Wallis	✗
6.Gelir durumu, ebeveyn stresi üzerinde etkilidir.	Gelir durumu	Ebeveyn Stresi	Kruskal Wallis	✗
7. Evlilik süresi, ebeveyn stresi üzerinde etkilidir.	Evlilik süresi	Ebeveyn Stresi	Kruskal Wallis	✗
8.Ebeveynin cinsiyeti, çok boyutlu algılanan sosyal destek üzerinde etkilidir.	Ebeveynin cinsiyeti	Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek	Mann-Whitney U	✗

9. Çocuğun cinsiyeti çok boyutlu algılanan sosyal destek üzerinde etkilidir.	Çocuğun cinsiyeti	Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek	Mann-Whitney U	X
10.Ebeveyn olarak birlikte olma durumu, çok boyutlu algılanan sosyal destek üzerinde etkilidir.	Ebeveyn olarak birlikte olma durumu	Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek	Kruskal Wallis	✓
11. Eğitim düzeyi, çok boyutlu algılanan sosyal destek üzerinde etkilidir.	Eğitim düzeyi	Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek	Kruskal Wallis	X
12.Eşin eğitim düzeyi, çok boyutlu algılanan sosyal destek üzerinde etkilidir.	Eşin eğitim düzeyi	Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek	Kruskal Wallis	X
13. Gelir durumu, çok boyutlu algılanan sosyal destek üzerinde etkilidir.	Gelir durumu	Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek	Kruskal Wallis	X
14. Evlilik süresi, çok boyutlu algılanan sosyal destek üzerinde etkilidir.	Evlilik süresi	Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek	Kruskal Wallis	X
15. Ebeveynlerin Ebeveyn Stresi ile Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek arasında bir ilişki vardır.	Ebeveyn Stresi	Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek	Spearman	✓
16. Ebeveynlerin Ebeveyn Stresi ile Özel Bir İnsan Kaynaklı Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek arasında bir ilişki vardır.	Ebeveyn Stresi	Özel Bir İnsan Kaynaklı Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek	Spearman	✓
17. Ebeveynlerin Ebeveyn Stresi ile Aile Kaynaklı Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek arasında bir ilişki vardır.	Ebeveyn Stresi	Aile Kaynaklı Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek	Spearman	✓
18. Ebeveynlerin Ebeveyn Stresi ile Arkadaş Kaynaklı Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek arasında bir ilişki vardır.	Ebeveyn Stresi	Arkadaş Kaynaklı Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek	Spearman	✓

Araştırmanın hipotezlerinin sınanması sonucunda ebeveynin cinsiyeti, çocuğun cinsiyeti, medeni durum değişkenlerinin ebeveyn stresi üzerinde etkili olduğu saptanırken, eğitim düzeyi, eşin eğitim düzeyi, gelir durumu ve evlilik süresi değişkenlerinin ebeveyn stresi üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark yaratmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Ebeveyn stresi ile sosyal destek arasındaki ilişkiye bakıldığında ise; ebeveyn stresi ile sosyal destek algısı ve tüm alt boyutları arasında negatif yönde bir ilişki olduğu bulunmuştur.

Ebeveynlerin cinsiyet bağımsız değişkenine göre ebeveyn stresine ilişkin değerlendirmelerinin bir farklılık gösterip göstermediği Mann-Whitney U testi ile sınanmıştır. Ebeveynlik streslerine ilişkin anne ve babaların değerlendirmeleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Elde edilen bulgulara

göre babaların ebeveyn stresini annelere göre daha yüksek düzeyde yaşadıkları belirlenmiştir.

Ebeveynlerin çocuğun cinsiyeti değişkenine göre ebeveyn stresine ilişkin değerlendirmelerinin bir farklılık gösterip göstermediği Mann-Whitney U testi ile sınıanmıştır ve ebeveynlik stresi açısından erkek ya da kız çocuk sahibi olmanın anlamlı bir fark yarattığı bulunmuştur. Buna göre araştırmaya katılan ebeveynlerden erkek çocuğu olanların ebeveynlik stres düzeylerinin; kız çocuğu olan ebeveynlerin stres düzeylerinden daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Ebeveynlerin eğitim düzeyi ve eşin eğitim düzeyi değişkenine göre ebeveyn stresine ilişkin değerlendirmelerinin bir farklılık gösterip göstermediği Kruskal Wallis testi ile sınıanmıştır. Elde edilen bulgulara göre; ebeveynlerin araştırmada kullanılan ebeveynlik stresini değerlendirmemize olanak sağlayan ölçeğe verdikleri yanıtların, genel olarak eğitim düzeylerine göre ve eşinin eğitim düzeyine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediği saptanmıştır. Eğitim düzeylerine ilişkin elde edilen bulgular incelendiğinde; üniversite ve üzeri eğitim düzeyinde olan ebeveynlerin verdikleri yanıtların ortalama puanı ile lise mezunu olan ebeveynlerin verdikleri yanıtların ortalama puanı neredeyse eşit olup ilköğretim mezunu ebeveynlerin verdikleri yanıtların ortalama puanından daha yüksektir. Bununla birlikte eşi ünivesite ve üzeri eğitim düzeyinde olan ebeveynlerin verdikleri yanıtların ortalama puanının, eşi lise mezunu olan ebeveynlerin verdikleri yanıtların ortalama puanından ve eşi ilköğretim mezunu olan ebeveynlerin verdikleri yanıtların ortalama puanından daha yüksek olduğu görülmektedir.

Ebeveynlerin ebeveyn streslerine ilişkin değerlendirmelerinde gelir durumunun bir farklılığa neden olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis testi sonuçlarına göre; ebeveynlerin ebeveynlik streslerine ilişkin değerlendirmelerinde gelir durumunun istatikselsel olarak anlamlı bir farklılık yaratmadığı saptanmıştır. Ancak genel olarak; geliri giderinden az olan ebeveynlerin verdikleri yanıtların ortalama puanının, geliri giderinden fazla olan ebeveynlerin verdikleri yanıtların ortalama puanından ve geliri giderine denk olan ebeveynlerin verdikleri yanıtların ortalama puanından daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Ebeveynlerin ebeveyn streslerine ilişkin değerlendirmelerinde evlilik süresinin etkili olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis testi sonuçlarına göre; ebeveynlerin ebeveynlik streslerine ilişkin değerlendirmelerinde evlilik süresinin

istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yaratmadığı saptanmıştır. Ancak genel olarak 10 yıl ve daha uzun süredir evli olan ebeveynlerin verdikleri yanıtların ortalama puanının, 5 yıldan az süredir evli olan ebeveynlerin verdikleri yanıtların ortalama puanından ve 5-10 yıldır evli olan ebeveynlerin verdikleri yanıtların ortalama puanından, daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Ebeveynlerin cinsiyetinin sosyal destek algıları üzerinde etkili olup olmadığı Mann-Whitney U testi ile sınıanmıştır. Ebeveynlerin sosyal destek algılarına ilişkin, anneler ile babaların değerlendirmeleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Bunun dışında her ne kadar istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmasa da araştırmaya katılan annelerin sosyal destek algı düzeyinin, babalara göre genel olarak daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Ebeveynlerin çocuğun cinsiyeti bağımsız değişkenine göre sosyal destek algısına ilişkin değerlendirmelerinin bir farklılık gösterip göstermediği Mann-Whitney U testi ile sınıanmıştır. Çocuklarının cinsiyeti ebeveynlerin sosyal destek algısına ilişkin değerlendirmelerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yaratmamıştır. Ebeveynlerin sosyal destek algısına ilişkin genel değerlendirmeler incelendiğinde; kız çocuğu olan ebeveynlerin verdikleri yanıtların ortalama puanının, erkek çocuğu olan ebeveynlerin verdikleri yanıtların ortalama puanına neredeyse eşit olduğu belirlenmiştir.

Ebeveynlerin eğitim düzeyi ve eşin eğitim düzeyi değişkenine göre sosyal destek algısına ilişkin değerlendirmelerinin bir farklılığa neden olup olmadığı Kruskal Wallis testi ile sınıanmıştır. Elde edilen bulgulara göre; genel olarak ebeveynlerin ve eşlerinin eğitim düzeylerine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediği saptanmıştır. Ancak sosyal destek algısı açısından aile ve arkadaşlar alt boyutları için eğitim düzeylerinin $p < ,05$ düzeyinde anlamlı bir farka neden olduğu belirlenmiştir. Buna göre üniversite ve üzeri eğitim düzeyinde olan ebeveynlerin aile kaynaklı sosyal destek algı düzeylerinin, lise mezunu ve ilköğretim mezunu olan yanıtlarının ebeveynlere göre daha yüksek olduğu söylenebilir. Bununla birlikte diğer bir alt boyut olan arkadaş kaynaklı destek algısı için üniversite ve üzeri eğitim düzeyinde olan ebeveynlerin yanıtlarının ortalamaları ile eğitim seviyeleri ilköğretim düzeyinde olan ebeveynlerin yanıtlarının ortalamaları neredeyse eşittir. Ayrıca lise mezunu ebeveynlerin arkadaş kaynaklı sosyal destek algı düzeyinden de daha yüksek olduğu görülmektedir.

Ebeveynlerin sosyal destek algılarına ilişkin değerlendirmelerinde gelir durumunun bir farklılığa neden olup olmadığı belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis testi sonuçlarına göre; ebeveynlerin sosyal destek algılarına ilişkin değerlendirmelerinde gelir durumunun istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yaratmadığı saptanmıştır. Ancak bu durumun “Aile” alt boyutu için geçerli olmayıp Aile alt boyutu için gelir durumunun “ $p < ,05$ ” düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa neden olduğu saptanmıştır. Bu bulguya göre; geliri giderinden fazla olan ebeveynlerin aile kaynaklı sosyal destek algı düzeylerinin, geliri giderine denk aile kaynaklı sosyal destek algı düzeylerinden ve geliri giderinden az ebeveynlerin aile kaynaklı sosyal destek algı düzeylerinden daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Ebeveynlerin sosyal destek algılarına ilişkin değerlendirmelerinin evlilik süresine göre bir farklılığa neden olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis testinden elde edilen bulgulara göre; ebeveynlerin sosyal destek algılarına ilişkin değerlendirmelerinde evlilik süresinin istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yaratmadığı saptanmıştır. Ebeveynlerin sosyal destek algılarına ilişkin genel değerlendirmeleri incelendiğinde; 5 yıldan az süredir evli olan ebeveynlerin verdikleri yanıtların ortalama puanının, 5-10 yıldır evli olan ebeveynlerin verdikleri yanıtların ortalama puanından ve 10 yıl ve daha uzun süredir evli olan ebeveynlerin verdikleri yanıtların ortalama puanından daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Ebeveyn stresi ile sosyal destek algısı arasında istatistiksel olarak anlamlı, negatif ve orta derecede kuvvetli bir ilişki olduğu saptanmıştır. Buna göre ebeveynlerin sosyal destekleri azaldıkça ebeveyn stresleri artmaktadır. Ebeveyn stresi ile ÇBASDÖ'nin alt ölçekleri arasındaki ilişkilere baktığımız zaman da aynı şekilde anlamlı, negatif ve orta derecede kuvvetli ilişkiler olduğu görülmektedir.

Bu araştırmanın sonuçları, özellikle okul öncesi dönemde çocuğu olan bireylerin ebeveynlik stresleri ile algılanan sosyal destekleri arasındaki çift yönlü/karşılıklı ilişkiyi ortaya koymuştur.

Literatüre bakıldığında konuya ilişkin çoğu çalışmanın kırılgan gruplar üzerinde yoğunlaştığını bu da, kırılgan grupların günlük yaşamda daha fazla riskle karşılaşabildiklerini düşündürmektedir. Bu çalışmada ise, literatürden farklı olarak; ebeveyn stresi ve sosyal destek algısı için sadece sosyo-ekonomik değişkenlerin başlı başına belirleyici olduğu bir araştırma yapmak hedeflenmiştir. Böylece ebeveynlerin kümülatif stres ile ebeveynlik stresini karıştırma riskinin önüne geçilmeye

çalışılmıştır. Bu bağlamda araştırmanın sonuçlarının literatüre katkı sağlayacağı savı güçlenmektedir. Ulaşılan sonuçlara göre;

- Okul öncesi sınıf programlarına ebeveynlerin dahil olmasını teşvik edici uygulamaların geliştirilmesi ve böylece karşılıklı anne-baba çocuk iletişiminin olumlu yönde etkileşimi sağlanmalıdır.
- Ailelerin genel refah düzeylerinin artırılması için toplum kaynaklarıyla adilce buluşması sağlanmalı sosyal işlevselliği artırılmalıdır.
- Ulusal düzeydeki Sosyal Hizmet derneklerinin/Sosyal Hizmet alan çalışanlarının, okul öncesi dönemdeki ebeveyn stresinin uzun vadeli etkisini atölye çalışmaları, eğitimler ve araştırmalar yaparak vurgulamalı, politika yapıcıların bu konuya ilgi göstermesi sağlanmalıdır.
- Çocukların gelişmesine ve ailelerin desteklenmesine yardımcı olmak için tasarlanmış, kamu tarafından finanse edilen okul öncesi programları artırılmalıdır.
- Bu araştırma özellikle küçük nüfuslu yerlerde aile desteğinin okul öncesi dönemdeki çocukların bakımında ebeveyn stresini azalttığını ortaya koymaktadır. Ancak bu küçük nüfuslu bölgelerde okul öncesi eğitimin gelişmesi için de bir engel oluşturabilmektedir. Ailelerin stresi daha az olmakla birlikte çocukların gelişimi için okul öncesi dönemin eğitim kurumları ile desteklenmesi ihtiyacı her zaman vardır.
- Çalışma bu açıardan değerlendirildiğinde KKTC gibi küçük ölçekteki yerlerde uygulanacak programları ve tedbirleri daha net olarak göstermeyi kolaylaştırmaktadır.

KAYNAKÇA

- Ardahan, M. (2006). Sosyal destek ve hemşirelik. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 9(2), 68–75.
- Arıcı Özcan, N., & Arslan, R. (2018). Ergen annelerine Uygulanan Ebeveyn Stresini Yönetme Programı'nın Etkililiği. *Sakarya University Journal of Education*, 8(2), 40–59. <https://doi.org/10.19126/suje.349339>
- Arkan, B., & Üstün, B. (2010). *Ebeveyn eğitim programlarını değerlendirme rehberi*.
- Arslan, Y. (2009). *Lise öğrencilerinin algıladıkları sosyal destek ile sosyal problem çözme arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü.
- Åsberg, K. K., Vogel, J. J., & Bowers, C. A. (2008). Exploring correlates and predictors of stress in parents of children who are deaf: Implications of perceived social support and mode of communication. *Journal of Child and Family Studies*, 17(4), 486–499.
- Aydoğan, D., & Özbay, Y. (2017). Ebeveynlik Stres Ölçeği Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Uluslararası Erken Çocukluk Eğitimi Çalışmaları Dergisi International Journal of Early Childhood Education Studies*, 2(2), 23–36.
- Balcı, E. (2019). *Aile sosyal destek programı (Asdep) görevlilerinin algıladıkları sosyal destek ile stresle başa çıkma yöntemleri arasındaki ilişki / The relationship between perceived social support of family social support program staff and methods of coping with stress*. Gazi Üniversitesi.
- Barnett, M. A. (2008). Economic disadvantage in complex family systems: Expansion of family stress models. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 11(3), 145–161.
- Barrera Jr, M. (1986). Distinctions between social support concepts, measures, and models. *American Journal of Community Psychology*, 14(4), 413–445.
- Belsky, J. (1984). The determinants of parenting: A process model. *Child Development*, 83–96.
- Bozok, M. (2018). *Türkiye'de Babalığı Anlamak Serisi-II*.
- Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development*. Harvard university

press.

- Çan Aslan, Ç. (2010). *Zihinsel engelli çocuğu olan anne ve babaların psikolojik belirtileri, sosyal destek algıları ve stresle başa çıkma tarzlarının karşılaştırılması*. Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Caplan, G. (1974). *Support systems and community mental health: Lectures on concept development*. behavioral publications.
- Çekiç, A., Akbaş, T., & Hamamcı, Z. (2015). Anne Baba Stres Ölçeği'nin Türkçe'ye uyarlaması: geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Gaziantep University Journal of Social Sciences (Http://Jss. Gantep. Edu. Tr)*, 14(3), 647–667.
- Çekiç, A., Akbaş, T., & Hamamcı, Z. (2016). Akılcı Duygusal Aile Eğitim Programının Anne Babaların Akılcı Olmayan İnançları ve Anne Babalık Stresleri Üzerine Etkisi. *International Journal of Human Science*, 13(1), 2398–2417.
- Çetinkaya, F. F., & Korkmaz, F. (2019). Algılanan Sosyal Destek İle Stres Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 20(1), 91–103.
- Cobb, S. (1976). Social support as a moderator of life stress. *Psychosomatic Medicine*.
- Cohen, S. W. (1985). TA, 1985. Social support and the buffering hypothesis. *Psychol. Bull*, 98, 310–357.
- Deater-Deckard, K. D., & Panneton, R. (2017). *Parental stress and early child development*. Springer.
- Deater-Deckard, K. (1998). Parenting stress and child adjustment: Some old hypotheses and new questions. *Clinical Psychology: Science and Practice*, 5(3), 314–332.
- Diken, Ö., Topbaş, S., & Diken, İ. H. (2009). Ebeveyn davranışını değerlendirme ölçeği (EDDÖ) ile çocuk davranışını değerlendirme ölçeği (ÇDDÖ)'nin geçerlik ve güvenirlik çalışmaları. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 10(02), 41–64.
- Dyson, L. L. (1997). Fathers and mothers of school-age children with developmental disabilities: Parental stress, family functioning, and social support. *American Journal on Mental Retardation*, 102(3), 267–279.

- Eker, D. (2001). Çok boyutlu algılanan sosyal destek ölçeğinin gözden geçirilmiş formunun faktor yapısı, geçerlik ve güvenilirliği. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 12, 17–25.
- Eker, D., & Arkar, H. (1995). Çok boyutlu algılanan sosyal destek ölçeğinin faktör yapısı, geçerlik ve güvenilirliği. *Türk Psikoloji Dergisi*, 10(34), 45–55.
- Ergül, N. (2019). *Psikiyatri Kliniğine Başvuran 8-13 Yaş Grubundaki Çocuklarda Mizaç Özellikleri, Duygu Düzenleme Ve Annenin Ebeveynlik Stresi İle İçerme Sorunları Arasındaki İlişki*.
- Eser, M. (2008). *Ana babaların cinsel kimlik gelişimiyle ilgili tutumlarının çocuğun cinsel kimlik kazanmasına etkisi*. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Eylen, B. (2001). Bilgi verici danışmanlığın kanser hastalarının ailelerinin sosyal destek becerileri üzerine etkisi. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı. Yayınlanmamış Doktora Tezi Ankara*.
- Fırat, N., & Kaya, F. (2015). *Yurtta Veya Ailesinin Yanında Kalan Öğrencilerin Sosyal Destek Düzeyleri Ve Stresle Başa Çıkma Stillерinin İncelenmesi*.
- Gao, L., Sun, K., & Chan, S. W. (2014). Social support and parenting self-efficacy among Chinese women in the perinatal period. *Midwifery*, 30(5), 532–538.
- Gülaldı, D. (2010). *Erken çocuklukta serebral palsi'li ve otistik çocuk annelerinin ebeveyn stres düzeylerinin yaşam doyumları ile ilişkisinin incelenmesi*. Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Harmer, A. L. M., Sanderson, J., & Mertin, P. (1999). Influence of negative childhood experiences on psychological functioning, social support, and parenting for mothers recovering from addiction. *Child Abuse & Neglect*, 23(5), 421–433.
- Haskan Avcı, Ö., & Yıldırım, İ. (2014). Ergenlerde şiddet eğilimi, yalnızlık ve sosyal destek. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29(29–1), 157–168.
- Health, N. İ. of M. (2020). *National Institute of Mental Health 5 things you should know about stress*. <https://www.nimh.nih.gov/health/topics/coping-with-traumatic-events/index.shtml>
- House, J. S. (1983). Work stress and social support. *Addison-Wesley Series on Occupational Stress*.

- Huang, C. Y., Costeines, J., Kaufman, J. S., & Ayala, C. (2014). Parenting stress, social support, and depression for ethnic minority adolescent mothers: Impact on child development. *Journal of Child and Family Studies*, 23(2), 255–262.
- İlhan, T. (2017). Özel Gereksinimli 3-6 Yaş Çocukların Ebeveynlerinin Stres Düzeyleri ile Rollerini Arasındaki İlişki. *Ozel Egitim Dergisi*, 18(3), 383–400.
- Işıkhan, V. (2005). Zihinsel engelli çocuğa sahip annelerin psiko-sosyal ve sosyoekonomik sorunları. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 16(2), 35–52.
- Johnson, J. H., & Sarason, I. G. (1979). *Moderator variables in life stress research*. WASHINGTON UNIV SEATTLE DEPT OF PSYCHOLOGY.
- Kavak, Ş., & Coşkun, H. (2017). Erken Çocukluk Eğitiminde Eğitici Materyal Geliştirmenin Önemi. *Uluslararası Erken Çocukluk Eğitimi Çalışmaları Dergisi Erken Çocukluk Eğitimi Çalışmaları Uluslararası Dergisi - Ijeces*, 2, 11–21.
- Kaymak Özmen, S., & Özmen, A. (2012). Anne baba stres ölçeğinin geliştirilmesi. *Milli Eğitim*, 1(196), 20–35.
- Kılıçaslan, A. (2007). Ebeveynliğe geçiş döneminin çeşitli doğum öncesi ve doğum sonrası etkenler açısından incelenmesi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul*.
- Köksal, G. (2011). *Zihinsel engelli çocukları olan ebeveynlerin yaşamlarında algıladıkları stresi yordayan faktörlerin incelenmesi*. DEÜ Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Korkmaz, M., Yücel, A. S., Çelebi, N., & Kılıç, B. (2014). *7-17 Yaş Arası Farklı Gelişimsel Özellikleri Olan Çocuklara Sahip Ailelerin Stresle Başa Çıkma Yöntemlerinin İncelenmesi*.
- Kurt, İ. E. (2018). *Ebeveynlik Stresi Ve Evlilik Kalitesi Arasındaki İlişkide Stresle Çift Olarak Baş Etmenin Aracı Rolünün İncelenmesi*.
- Kwon, J. Y. (2007). The relationship between parenting stress, parental intelligence and child behavior problems in a study of Korean preschool mothers. *Early Child Development and Care*, 177(5), 449–460.
- Landerman, R., George, L. K., Campbell, R. T., & Blazer, D. G. (1989). Alternative models of the stress buffering hypothesis. *American Journal of Community Psychology*, 17(5), 625–642.

- Manuel, J. I., Martinson, M. L., Bledsoe-Mansori, S. E., & Bellamy, J. L. (2012). The influence of stress and social support on depressive symptoms in mothers with young children. *Social Science & Medicine*, 75(11), 2013–2020.
- Masarik, A. S., & Conger, R. D. (2017). Stress and child development: A review of the Family Stress Model. *Current Opinion in Psychology*, 13, 85–90.
- Mermer, G., Bilge, A., Yücel, U., & Çeber, E. (2010). Gebelik ve doğum sonrası dönemde sosyal destek algısı düzeylerinin incelenmesi. *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*, 1(2), 71–76.
- Morkoç, Ö. Ç., & Acar, E. A. (2014). 4-5 yaş grubu çocuklarına yönelik çok amaçlı erken müdahale programı'nın etkililiğinin belirlenmesi. *Web Sitesi: Www. Kuyeb. Com*, 7, 2015.
- Öngider, N. (2013). Anne-Baba ile Okul Öncesi Çocuk Arasındaki İlişki. *Current Approaches in Psychiatry/Psikiyatride Guncel Yaklasimler*, 5(4).
- Özabacı, N., & Erkan, Z. (2013). *Aile danışmanlığı: kuram ve uygulamalara genel bir bakış*. Pegem Akademi.
- Plant, K. M., & Sanders, M. R. (2007). Predictors of care-giver stress in families of preschool-aged children with developmental disabilities. *Journal of Intellectual Disability Research*, 51(2), 109–124.
- Respler-Herman, M., Mowder, B. A., Yasik, A. E., & Shamah, R. (2012). Parenting beliefs, parental stress, and social support relationships. *Journal of Child and Family Studies*, 21(2), 190–198.
- Rodgers, A. Y. (1998). Multiple sources of stress and parenting behavior. *Children and Youth Services Review*, 20(6), 525–546.
- Sargın, N. (2012). *Çocuklarda ruh sağlığı*. Eğitim Yayınevi.
- Selimoğlu, Ö. G., Özdemir, S., Töret, G., & Özkubat, U. (2013). Otizmli çocuğa sahip ebeveynlerin otizm tanılama sürecinde ve tanı sonrasında yaşadıkları deneyimlerine ilişkin görüşlerinin incelenmesi. *International Journal of Early Childhood Special Education*, 5(2), 129–161.
- Sivrikaya, T., & Tekinarslan, İ. Ç. (2013). Zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip annelerde stres, sosyal destek ve aile yükü. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 14(02), 17–31.

- Skok, A., Harvey, D., & Reddihough, D. (2006). Perceived stress, perceived social support, and wellbeing among mothers of school-aged children with cerebral palsy. *Journal of Intellectual and Developmental Disability, 31*(1), 53–57.
- Slykerman, R. F., Thompson, J. M. D., Pryor, J. E., Becroft, D. M. O., Robinson, E., Clark, P. M., Wild, C. J., & Mitchell, E. A. (2005). Maternal stress, social support and preschool children's intelligence. *Early Human Development, 81*(10), 815–821.
- Soysal, Ş., & Bodur, Ş. (2004). Bir büyüme masalı: Okul korkusu. *Türk Tabipler Birliği. Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi, 13*(6), 234–236.
- Taşel Günal, İ. Z. (2019). *Investigating The Role Of Mother's Partner Attachment, Parenting Stress, Emotional Availability In The Toddler's Attachment Security.*
- Taylor, Z. E., Conger, R. D., Robins, R. W., & Widaman, K. F. (2015). Parenting practices and perceived social support: Longitudinal relations with the social competence of Mexican-origin children. *Journal of Latina/o Psychology, 3*(4), 193.
- Tura, G. (2020). Yapısal Aile Sistemleri Yaklaşımına Dayalı Olarak Geliştirilen Evlilik Danışma Programının Çiftlerin Evlilik Uyumuna Etkisi. *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 19*, 85–104.
- Wanamaker, C. E. (1993). *Stress, coping, and perceptions of child adjustment in parents of preschoolers with cerebral palsy.*
- YAYAN, E. H., Özdemir, M., Düken, M. E., & Dağ, Y. S. (2019). Yenidoğan Yoğun Bakım Ünitesinde Bebeği Yatan Ebeveynlerin Stres Düzeylerinin Belirlenmesi. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi, 8*(1), 82–89.
- Yıldırım, İ. (1997). Algılanan sosyal destek ölçeğinin geliştirilmesi, güvenirliliği ve geçerliliği. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 13*(13).
- Zimet, G. D., Dahlem, N. W., Zimet, S. G., & Farley, G. K. (1988). The multidimensional scale of perceived social support. *Journal of Personality Assessment, 52*(1), 30–41.